

Rosa-Mariia Stenbacka

”SIITÄ EI SAA HYVIÄ PISTEITÄ”
Lukiolaisten käsityksiä todistusvalinnasta ja sen
vaikutuksesta opiskelustressiin

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Rosa-Mariia Stenbacka: "Siitä ei saa hyviä pisteitä" – Lukiolaisten käsityksiä todistusvalinnasta ja sen vaikutuksesta opiskelustressiin

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma

Toukokuu 2022

Tutkimus pyrkii kuvaamaan lukiolaisten käsityksiä todistusvalinnasta ja sen vaikutuksesta opiskelustressiin. Tavoitteena on selvittää millaisena lukiolaiset käsittävät todistusvalinnan vaikutukset omaan opiskeluunsa ja tulevaisuuteensa. Teoreettisessa viitekehyksessä ovat keskiössä todistusvalinta, siirtymä korkeakouluun ja opiskelustressi. Todistusvalinta on kohdannut kritiikkiä tutkijoilta erityisesti sen vaikutuksesta lukiolaisten ainevalintoihin, kuormitukseen ja yhä aikaisempiin koulutusvalintoihin. Lukiolaisten käsitysten tuominen esiin todistusvalinnasta on hyvin olennaista, sillä se vaikuttaa merkittävästi lukiolaisten opiskeluarkeen ja tulevaisuuden näkymiin. Tarkoituksena on myös tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää todistusvalinnan tulevassa kehitystyössä.

Tutkimus on laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmäksi valikoitui fenomenografinen tutkimusote, sillä se soveltui hyvin lukiolaisten erilaisten käsitysten tutkimiseen. Tutkimusaineisto kerättiin verkossa jaettavalla kyselylomakkeella, joka sisälsi avoimia kysymyksiä. Vastaajia kyselyyn kertyi 30 ja vastaajat koostuivat lukiolaisista ympäri Suomen vaihtelevin luokka-astein. Fenomenografiselle tutkimusotteelle luontaisesti analyysissä etsittiin merkityksyksiköitä ja muodostettiin niistä kuvauskategorioita. Kuvauskategorioita syntyi kolme: hyötynäkökulma, kuormitus ja puutteet.

Tulosten mukaan lukiolaiset kokevat todistusvalinnan vaikuttavan merkittävästi lukio-opiskeluun, ja näkevät todistusvalinnan mahdollisuudet ja puutteet hyvin selkeästi. Mahdollisuuksia kuvattaessa olennaisimmiksi tekijöiksi nousivat suora opiskelupaikka, toinen hakumahdollisuus pääsykokeen ohella ja ylioppilastodistuksen parempi hyödyntäminen. Todistusvalinnan puutteista kirjoittaessa pisteytystyökalu nousi keskeisimmäksi puutteeksi ja suuri osa nosti esiin erityisesti matemaattisten aineiden painotuksen epäoikeudenmukaisuuden. Suuri osa tutkimuksen lukiolaisista myös valitsi opiskeltavat oppiaineet pisteiden mukaan eikä niinkään oman kiinnostuksensa mukaan. Lisäksi lukiolaiset kuvailivat todistuksen painoarvon suuruutta, ja osa lukiolaisista koki, että todistusvalinta ei mitannut soveltuvuutta. Esille tuotiin todistusvalintaan liittyviä tunteita, jotka sisälsivät todistusvalintaan liittyvää stressiä, riittämättömyyttä ja pelkoja. Suurin osa koki jonkinlaista kuormitusta ja stressiä liittyen todistusvalintaan sekä siihen liittyviin vaatimuksiin.

Avainsanat: todistusvalinta, opiskelustressi, koulutuksellinen siirtymä, opiskelijavalinnat, lukio, fenomenografia

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
2.1	Todistuksella korkeakouluun.....	7
2.2	Korkeakouluun hakeutuminen koulutuksellisenä siirtymänä	10
2.3	Opiskelustressi	12
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	15
3.1	Tutkimustehtävä.....	15
3.2	Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa	15
3.3	Aineistonhankinta	16
3.4	Aineistoanalyysi	18
3.5	Eettisyys.....	20
4	TULOKSET	21
4.1	Hyötynäkökulma todistusvalintaan.....	21
4.1.1	<i>Suora opiskelupaikka</i>	22
4.1.2	<i>Ylioppilaskirjoitusten hyödyntäminen</i>	22
4.1.3	<i>Mahdollisuus pääsykokeen ohella</i>	22
4.2	Todistusvalinnan aiheuttama kuormitus	23
4.2.1	<i>Opiskelustressi</i>	23
4.2.2	<i>Riittämättömyys</i>	25
4.2.3	<i>Pelot</i>	25
4.3	Todistusvalinnan puutteet	26
4.3.1	<i>Pisteytystyökalu</i>	26
4.3.2	<i>Todistuksen painoarvo</i>	28
4.3.3	<i>Identiteetin kehityksen huomioimattomuus</i>	29
4.3.4	<i>Ei mittaa soveltuvuutta</i>	29
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	31
5.1	Johtopäätökset.....	31
5.2	Luotettavuuden arviointi	35
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	44
	Liite 1: Kyselylomake	44
KUVIOT		
KUVIO 1.	FENOMENOGRAFISEN TUTKIMUKSEN ANALYYSIPROSESSI	18
KUVIO 2.	KUVAUSKATEGORIAT LUKIOLAISTEN KÄSITYKSISTÄ	21

1 JOHDANTO

Uusi opiskelijavalintauudistus tuli voimaan keväällä vuonna 2020. Uudistus poisti vanhan yhteispistejärjestelmän, jossa pisteet muodostuivat ylioppilastutkinnon arvosanoista ja pääsykokeen pisteistä, ja tilalle tuli pääsy opiskelemaan korkeakouluun ylioppilastutkinnon arvosanoilla tai erillisellä pääsykokeella (Opetus- ja kulttuuriministeriö [OKM], n.d.; OKM, 20.11.2017). Todistusvalinnalla on haluttu vähentää pitkäkestoista valmistautumista korkeakoulujen pääsykokeisiin sekä nopeuttaa toisen asteen opiskelijoiden siirtymistä korkeakouluun ja sitä kautta työelämään (OKM 2017, s. 45.).

Todistusvalinta on kohdannut kovasti kritiikkiä niin sosiaalisessa mediassa kuin uutissivustojen artikkeleissa, ja huoli opiskelijoiden jaksamisestakaan ei ole todistusvalinnan kautta helpottunut (Vallinkoski 8.5.2020; Pölkki 4.3.2019). Uutisissa on korostunut lukiolaisten paineet ja stressi uudistuksen tullessa voimaan (Niemonen, 1.8.2020). Tutkija Salmela-Aron (Aalto, 12.12.2021) mukaan lukiota käyvät tytöt eivät pariin kymmeneen vuoteen ole voineet niin huonosti kuin nyt. Hän esittää yhdeksi syyksi sen, että lukiolaisilla on vahvoja riittämättömyyden tunteita. Salmela-Aro arvelee myös, että tätä selittää ainakin osittain matematiikan arvosanojen korostuminen korkeakoulu-valinnoissa. Hän kokee, että nuoret ehkä vaativat itseltään paljon, mutta yhteiskunta vaatii heiltä vielä enemmän (Aalto, 12.12.2021).

Samoin pisteytysväline on lisännyt matematiikan painoarvoa todistuksessa monella alalla ja onkin kuvattu, kuinka nuoret ovat alkaneet valita oppiaineita pisteiden toivossa, eikä oikeasti omaan kiinnostukseen liittyen (Mankki & Rähä 2020, s. 16; Nyystilä, 20.12.2021). Tämä voi aiheuttaa stressiä ja paineita opiskelijoille, joilla ei ole osaamista tai motivaatiota matemaattisiin aineisiin. Lukiolaisille voikin olla syntynyt tietynlaisia paineita sen suhteen, miten opiskeltavat oppiaineet tulisi valita. Samalla oppiainevalinnat aikaistuvat jo lukion ensimmäiselle vuodelle, jolloin tarvitsisi tehdä päätöksiä tulevaa korkeakoulupaikkaa koskien. Tutkija Hanna Norin mukaan tällä voi olla vaikutusta

koulutuksen tasa-arvon heikkenemiseen, sillä nuorten tehdessä tulevaisuuden valintoja aikaisin, perhetaustan vaikutus on suuri (Niemonen, 1.8.2020). Todistusvalinta lisää lukiomenestyksen merkitystä ja voi siis entisestään lisätä vanhempien koulutustaustan vaikutusta korkeakouluun hakeutumisessa.

Uuden opiskelijavalintojen vaikutuksia lukiolaisiin on tutkittu puutteellisesti. Elomaa ja Rossi (2019) tutkivat pro gradu tutkielmassaan mitä lukiolaiset ajattelevat korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksista ennen uudistuksen voimaantuloa ja miten ne heijastuvat lukiossa tehtäviin päätöksiin lukio- ja jatko-opinnoista. Vartiainen (2020) on tutkinut aihetta opinto-ohjaajien työnkuvan muutoksen kautta ja samoin myös kysynyt opinto-ohjaajien ajatuksia uudistuksesta, jossa selvisi, että opinto-ohjaajat olivat huolissaan erityisesti opiskelijoiden jaksamisesta. Samoin aiempaa tutkimusta on myös lukiolaisten opiskelustressistä ja stressin syistä, joissa ilmenee, että koulu ja erityisesti suuren panoksen kokeet stressaavat opiskelijoita (Putwain 2007; Prabu 2015; García-Ros, 2018; Hagan & Flemmich 2021).

Keväällä 2022 todistusvalinnasta on tulossa myös laaja seurantatutkimus, jossa käsitellään, miten uudistus on onnistunut korkeakouluun siirtymisen nopeuttamisessa ja onko se valikoinut hakijoita tasa-arvoisesti (OKM, 17.2.2021). Tulevassa seurantatutkimuksessa tarkastellaan uudistuksen vaikutusta vain tietyistä näkökulmista ja vaikuttaa siltä, että lukiolaisten käsityksiä ja kokemusta stressistä ei tulla tarkastelemaan. Lukiolaisten kokemuksia saatetaan silti tutkia tulevassa Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiön ja Laboren yhteisessä hankkeessa, jossa keskiössä on todistusvalinnan pisteytysmalli ja lukiolaisten kokemukset (Unifi, 22.4.2022).

Haluankin tutkia näistä erinäisistä syistä lukiolaisten käsityksiä todistusvalinnasta ja sitä, miten lukiolaiset käsittävät todistusvalinnan vaikuttavan heidän opiskelustressiinsä. Valitsin tutkimusaiheeksi lukiolaisten käsitykset todistusvalinnasta, koska koen, että kyseistä asiaa tulisi tutkia lukiolaisten näkökulmasta, sillä he elävät todistusvalinnan aikaa ja se vaikuttaa heidän opiskeluunsa sekä tulevaisuuteensa.

Tutkimusta tarvitaan myös sen vuoksi, että korkeakouluun hakeutuminen ja identiteetin kehittyminen ovat merkittävä asia lukiolaisten elämässä ja vaikuttavat merkittävästi heidän tulevaisuuteensa. Monelle nuorelle opiskelupaikan hakemiseen liittyvät ajatukset voivat olla vaikeita ja Suomessa ei ole varma asia

päästä haluamaansa korkeakouluun (Vasalampi & Salmela-Aro 2014, s. 14.). Korkeakouluun hakeutuminen onkin lukiolaisille merkittävä elämäntapahtuma ja siirtymä, joka voi stressata jo itsessään nuoria. Todistusvalinnan kautta lukiolaisten tuleekin tehdä aikaisemmin valintojaan liittyen tulevaan opiskeluaan ja tämä voi lisätä heidän kuormitustaan, jo aikaisemminkin kuormittavien ylioppilaskokeiden lisäksi (Mannerström ym. 2018.).

Tutkielman teoriaosuudessa syvennyttään todistusvalintaan sekä käsitellään koulutuksellista siirtymää korkeakouluun. Lisäksi teoriaosuudessa taustoitetaan opiskelustressiä ja siihen liittyvää aiempaa tutkimusta. Tutkimuksen aineisto koostuu avoimista vastauksista, jotka kerättiin internetin kautta kyselylomakkeella. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen fenomenografisen analyysin keinoin ja tulokset esitellään kuvauskategorioihin koottuina. Tutkimuksen tulokset tarjoavat tärkeää tietoa todistusvalinnasta lukiolaisten näkökulmasta ja tulokset tuovat esiin puutteita, joista on olennaista keskustella.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa keskitytään tutkimuksen kannalta oleellisen aiemman teorian ja tutkimuksen esittelyyn. Tutkimus pyrkii sekä opiskelustressin että todistusvalintaan liittyvien käsitysten kuvaamiseen, joten molempiin liittyvä tutkimus ja käsitteet ovat pohjana tälle tutkimukselle. Alaluvussa 2.1 keskitytään todistusvalintaan ja siihen liittyvän tiedon kuvailuun. Alaluvussa 2.2 kuvataan koulutuksellista siirtymää toiselta asteelta korkeakouluun. Alaluvussa 2.3 perehdytään opiskelustressiin.

2.1 Todistuksella korkeakouluun

Opiskelijat valitaan korkeakouluihin tietyin perustein, ja kyseisiä opiskelijavalintoja on uudistettu aina tietyin aikavälein. Viimeisintä opiskelijavalintauudistusta eli todistusvalintaa aloitettiin suunnittelemaan vuonna 2016 Opetus- ja kulttuuriministeriön luoman työryhmän toimesta. Työryhmä pyrki selvittämään, miten ylioppilastutkintoa pystyttäisiin hyödyntämään paremmin korkeakouluvalinnoissa (OKM, 2016, s. 3).

Opiskelijavalintauudistuksen taustalla on Sipilän hallituksen politiikkaa, sillä hallituksen kärkihanke ”Nopeutetaan siirtymistä työelämään” oli merkittävä syy uudistuksen taustalla (OKM, 2016, s. 3). Opiskelijavalintojen uudistaminen ja luopuminen pitkää valmistautumista vaativista pääsykokeista nähtiin tärkeäksi, sillä Suomessa vain yksi kolmesta uudesta ylioppilaasta oli jatkanut opintojaan suoraan ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen ja Suomessa oli myös huomattavasti korkeampi korkeakoulun aloittamisikä kuin muissa maissa (OKM, 2016, s. 10). Tähän haluttiinkin muutos niin, että siirtymä työelämään nopeutuisi (OKM, 2016, s. 7). Opiskelijavalinnasta on myös kauan haluttu tehdä kevyempi ja edullisempi, koska suomalainen opiskelijavalinta on ollut raskas ja samoin korkeakouluilta on kulunut paljon rahaa pääsykokeiden järjestämiseen (OKM, 2016, s. 7; OKM, n.d.). Ministeriö ja korkeakoulut päättivätkin vuonna 2019

kehikosta, jonka mukaan valintoja kehitettiin. Kehikossa sovittiin, että vuonna 2020 todistuksen perusteella valitaan pääosa eli yli puolet hakijoista, yhteispistevalinnasta luovutaan ja valintakokeet säilyvät valintatapana (OKM, n.d.).

Todistusvalinnassa tärkeimmässä roolissa ovat siis ylioppilaskirjoitusten arvosanat. Ylioppilaskirjoitukset määrittelevät valmistumisen lukiosta. Ylioppilaskirjoituksiin kuuluu syksyllä 2021 aloittavilla vähintään neljä koetta, joista kaikille pakollinen on äidinkieli (Ylioppilastutkintolautakunta [YTL], 2022, s. 7). Kokelaan tulee valita äidinkielen lisäksi kolme muuta pakollista koetta: toisen kotimaisen kielen, yhden vieraan kielen, matematiikan tai reaaliaineen (YTL, 2022, s. 7). Kokelas voi hakea sekä todistuksella että pääsykokeella haluamaansa paikkaan. Vuonna 2022 aloittavilla ylioppilaskirjoitukset uudistuvat ja kokelaan tutkintoon kuuluu viisi koetta, joista pakollisena pysyy äidinkielen koe (YTL, 2022, s. 7). Lisäksi kokelaan tulee suorittaa vähintään neljä koetta vähintään kolmesta eri ryhmästä, jotka ovat matematiikan koe, toisen kotimaisen kielen koe, vieraan kielen koe ja reaaliaineen koe (YTL 2022, s. 7). Ylioppilaskokeista annettavat arvosanat ovat laudatur, eximia cum laude approbatur, magna cum laude approbatur, cum laude approbatur, lubenter approbatur, approbatur ja improbatur (YTL, 2022, s. 14). Kun koekerran arvosanajarajoja määritetään, otetaan huomioon vain ensimmäistä kertaa kyseiseen kokeeseen osallistuvat (OKM, n.d.).

Todistusvalinnalla pystytään vaikuttamaan aikaisempaa enemmän lukioaikaisiin oppiainevalintoihin. Koska korkeakoulut päättävät pisteytyksestä, voivat ne korostaa pisteytyksellä tiettyjä oppiaineita ja lisätä lukiolaisten motivaatiota opiskella tiettyä oppiainetta, jos ne kokevat tietyn oppiaineen taitotason ongelmalliseksi (OKM 2016, s. 12). Opetus- ja kulttuuriministeriön (2016, s. 12) selvityksessä mainitaankin, että signaalivaikutukset lukion oppiainevalintoihin on pohdittava tarkasti.

Pitkän matematiikan arvosanan rooli on kasvanut eniten todistusvalinnan myötä, sillä se antaa eniten pisteitä mille tahansa koulutuslalle haettaessa sekä yliopistoon että ammattikorkeakouluun (Opintopolku, n.d.). Taustalla matematiikan arvosanan roolin kasvussa voikin olla matematiikan osaamisen heikentyminen, jonka Koulutuksen arviointineuvosto (2014) huomioi selvityksessään. Selvitys kokoaa lukion suorittaneiden keskeisimmiksi

tiedolliseksi puutteiksi suomen kielen kirjallisen osaamisen, matematiikan hallinnan, ruotsin kielen sekä yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämisen. Matematiikan osaamisen heikentyminen ja suomen kielen taito ovat heidän mukaansa huolestuttavimpia (Koulutuksen arviointineuvosto [KAN], 2014, s. 93). Toisaalta matematiikan korostamisessa voi olla myös kyse matematiikan merkityksestä liittyen jatko-opintoihin. Pursiaisen ym. (2016, s. 21) mukaan matematiikan merkitys on suuri ja jatko-opintojen kannalta lukiossa olennaisin valinta tehdään lyhyen ja pitkän matematiikan välillä. He korostavatkin, että pitkä matematiikka mahdollistaa millä tahansa alalla opiskelun, kun taas lyhyt matematiikka suuntaa usein humanistiselle, kasvatustieteelliselle tai kauppatieteelliselle alalle. Kupiainen ym. (2018) ovat kuitenkin korostaneet, että parhaiten menestystä korkeakoulussa ennusti kokonaisarvosana. Heidän mukaansa perusteita yksittäisten oppiaineiden voimakkaaseen painottamiseen monimutkaisin pisteytyksin ei ole.

Pisteytys sai sitä suunniteltaessa kritiikkiä Sipilän hallituksen aikaiselta oppositiolta, joka toi esiin huolensa lukion yleissivistävyyden vähenemisestä sekä korkeakoulujen autonomian heikentymisestä (Mansikka, 14.11.2017). Pisteytykset olivat ministeriön mukaan alustavat ja ministeriön mukaan se ei päättänyt opiskelijavalinnan kriteereistä, sillä se kuului heidän mukaansa korkeakoulujen autonomiaan (Mansikka, 14.11.2017). Tätä käsitystä on kuitenkin haastanut Tomperi ja Tervasmäki (8.6.2021), jotka kuvailevat luonnontieteellismatemaattisten aineiden painotuksen tulleen suoraan ministeriöltä. Kärkihankkeen kautta hallituksen merkittävänä toimena oli parantaa matematiikan ja luonnontieteiden osaamista. Tomperin ja Tervasmäen (8.6.2021) mukaan taustalla oli rahoitusohjausta, jonka kautta aineiden painotus ei ole ollut itsenäisesti korkeakoulujen käsissä.

Todistusvalinnan vaikutuksista on tulossa keväällä 2022 uudistuksesta laaja seurantatutkimus, jossa käsitellään, miten uudistus on onnistunut korkeakouluun siirtymisen nopeuttamisessa ja onko se valikoinut hakijoita tasarvoisesti (OKM, 17.2.2021). Seurantatutkimuksesta on julkaistu väliraportti, jossa todettiin, että haettujen kohteiden määrä kasvoi (Karhunen ym. 2021, s.8–10). Hakupaineet ovat kasvaneet erityisesti tietyille aloille, kuten lääketieteen ja oikeustieteiden osalta, joihin hakemusosuudet ovat kaksinkertaistuneet vuosina 2018–2020 (Karhunen ym. 2021, s. 8–10). Väliraportissa todettiin myös, että 19-

vuotiaiden ja tätä nuorempien osuus korkeakouluissa kasvoi vuonna 2020 (Karhunen ym. 2021, s. 13). Tiedotteessa huomautetaan kuitenkin, että tulokset voivat johtua myös korkeakoulujen lisäpaikoista tai koronapandemiasta (Karhunen ym. 2021, s. 2).

Unifi (22.4.2022) on myös tiedottanut uuden tutkimuksen alkavan liittyen todistusvalinnan pisteytyksen toimivuuteen, ja lukiolaisten sekä lukioiden kokemuksiin todistusvalinnasta. Hankkeessa selvitetään muun muassa todistusvalinnan pisteytyksen vaikutuksia lukiolaisten ainevalintoihin, ylioppilaskirjoituksiin ja ylioppilaskokeiden uusimiseen. Tutkimus voi vaikuttaa pisteytysmallin mahdolliseen uudistukseen (Unifi, 22.4.2022).

2.2 Korkeakouluun hakeutuminen koulutuksellisena siirtymänä

Koulutuksellinen siirtymä on yksi merkittävimpiä kehitystehtäviä nuoruudessa (Salmela-Aro, 2013). Kehitystehtävä kiinnittyy tiettyyn yksilön kehityksen vaiheeseen ja kehitystehtävässä onnistuminen auttaa yksilöä onnistumaan seuraavien ikävaiheiden kehitystehtävissä (Havighurst 1957, s. 2–3). Siirtymä toiselta asteelta korkeakouluun voidaan nähdä tärkeänä taitekohtana opiskelijan yksilöllisessä elämänkaareissa (Kouvo ym. 2011, s. 22). Nuoren tulevaisuuden kannalta on oleellista onnistua tässä siirtymässä, sillä tämä valinta voi määritellä myöhempiä työ- ja uramahdollisuuksia ja samoin sopeuttaa yksilöä merkittävästi yhteiskuntaan (Vasalampi & Salmela-Aro, 2014, s. 13). Vasalampi ja Salmela-Aro (2014, s. 14) korostavatkin, että nuoren jatko-opiskelupaikan valinta lukion jälkeen ennustaa valintoja koskien tulevaa koulutusta ja ammattia.

Siirtymävaihe voi olla osalla hyvin lyhyt tai jopa suora siirtyminen asteelta toiselle, kun taas osalla siirtymävaihe voi viedä kauemmin (Kouvo ym. 2011, s. 22). Kupiainen ym. (2018, s. 108) näkevät monen nuoren siirtymän korkea-asteen opintoihin monivaiheisena ja hitaana prosessina. Siirtymä voi siis olla monella eri tavalla hyvin epävarmaa aikaa nuorelle: koulutusvalinnat ja ammattivalinnat lukiossa voivat tulla toisille nopeasti eteen ja oikean alan valitseminen voi olla haastavaa. Joihinkin koulutusohjelmiin valitaan myös todella vähän hakijoita, mikä itsessään vaikeuttaa siirtymää korkeakouluun (Rönnlund, 2020, s. 17). Samoin Vasalampi ja Salmela-Aro (2014, s. 14) kuvailevat monen nuoren Suomessa kokevan kuormitusta lukion jälkeisen siirtymän aikana, sillä

halutun opiskelupaikan saaminen ole ollenkaan varmaa. He huomauttavat, että yliopistoissa kilpailu opiskelupaikoista on usein kovaa. Moni nuori voikin joutua tässä vaiheessa tekemään kompromisseja ja arvioimaan omia koulutustavoitteitaan uudelleen.

Vasalammen ja Salmela-Aron (2014, s. 15) mukaan koulu-uupumus voi vaikuttaa jatko-opiskeluun lukion jälkeen. Uupumus vaikuttaa siihen, ettei henkilö kykene motivoitumaan kilpaillakseen opiskelupaikasta ja tähän voi vaikuttaa myös henkilön kyky olla uskomatta omiin mahdollisuuksiinsa (Vasalampi ja Salmela-Aro, 2014, s. 14). Vasalampi ja Salmela-Aro (2014, s. 15) mainitsevat, että innostus opintoihin voi helpottaa esimerkiksi koulutuspolun ja sopivan opiskelupaikan valinnassa.

García-Rosin ym. (2018, s. 2) mukaan stressitasot ovat monella nuorella korkealla erityisesti koulutuksellisissa siirtymissä. Salmela-Aro (2013, s. 168) on myös havainnut koulutuksellisten siirtymävaiheiden olevan nuorille kriittisiä vaiheita, joiden kautta nuori saa ohjattua elämäänsä uusille teille. Ne saattavat hänen mukaansa vaikuttaa merkittävästi hyvinvointiin. Koulutuksellisen siirtymän aiheuttama stressi, kuten stressi siirtyessä lukiosta korkeakouluun, voi vaikuttaa negatiivisesti niin itsetuntoon kuin sopeutumiskykyyn. Koulutuksellisissa siirtymissä tärkeää on kyky sopeutua, millä on pitkävaikutteisia ja positiivisia vaikutuksia koulutuksellisiin saavutuksiin ja mielenterveyteen (Kiuru ym., 2019, s. 1057).

Tämänhetkisessä yhteiskunnassa odotukset tehokkaista siirtymistä ja osallistumisesta jatkokoulutukseen ovat korkeita (Rönnlund, 2020, s. 17). Yksilöltä oletetaan, että valintoja tulisi tehdä tehokkaasti (Rönnlund, 2020, s. 17). Koulutus- ja työmarkkinasiirtymien hallintaan kohdistuneessa politiikassa onkin korostunut viime vuosina yksilön vastuu: nuoren odotetaan ottavan vastuuta omasta urastaan ja olevan aktiivinen (Järvinen & Vanttaja, 2018, s. 11).

Järvinen ja Vanttaja (2018, s. 12) nostavat esiin elämäntietojen monimuotoistumisen ja epävarmuustekijöiden lisääntymisen koulutukseen ja työelämään liittyen. Koulutusmahdollisuudet ovat laajentuneet, kilpailu korkeakoulupaikoista on lisääntynyt ja välivuodet ovat lisääntyneet, mitä kuitenkin nykyinen politiikka ei ota huomioon. Poliittikka perustuu normaalielämäntietojen malliin, jossa oletuksena on lineaarisesti etenevä polku koulutuksen kautta työelämään (Järvinen & Vanttaja, 2018, s. 12). Järvisen ja

Vanttajan (2018, s. 12) mukaan olisi merkityksellistä tarkastella nuorten elämäntulkua politiikassa monimuotoistuvana eikä niinkään suorana polkuna, sillä sitä se ei ole tällä hetkellä monelle.

2.3 Opiskelustressi

Opiskelustressiä on määritelty hyvin eri tavoin, ja sillä on monia samankaltaisia termejä (Putwain, 2007, s. 208–209). Opiskelustressillä eli akateemisella stressillä tarkoitetaan tässä opiskelun ja opintovaatimusten aiheuttamia ahdistuksen ja stressin tunteita (Prabu, 2015, s. 64). Salmela-Aro ja Upadyaya (2014) kuvailevat opiskelustressin sisältävän opiskelijoiden kokemuksia kouluaiheisista odotuksista ja vaatimuksista, jotka ylittävät heidän sisäiset resurssinsa ja vaarantavat näin hyvinvoinnin. Opiskelustressi voidaan nähdä johtuvaksi koulutuksesta tai kouluun liittyvistä teemoista, kuten kokeista, kotitehtävistä tai opiskelusta, jotka lisäävät opiskelijan paineita (Prabu, 2015, s. 64).

Opiskelustressiä on nähtävissä kaikilla koulutuksen tasoilla, ja sillä on epäsuotuisia vaikutuksia opiskelijoiden kokonaishyvinvointiin ja suorituksiin (García-Ros ym., 2018, s. 2). Olemassa olevien tutkimusten ja kirjallisuuden perusteella ei ole selvää, onko opiskelustressillä myönteisiä tai edistäviä tuloksia samoin kuin esimerkiksi lyhytaikaisella stressillä nähdään olevan (Putwain, 2007, s. 209; Mattila 2018). Opiskelustressin tarkastelu on olennaista, koska kouluympäristö on yksi nuorten kehitysvaiheen merkittävimpiä elämän konteksteja ja yksi suurimmista stressin lähteistä, joita nuoret tunnistavat (García-Ros ym., 2018, s. 2). Byrnen (2007, s. 407–408) tutkimuksessa viisi kymmenestä nuorten stressin suurimmasta osatekijästä liittyi koulutukseen. Näistä kymmenestä osatekijästä stressi opiskelusuorituskyvystä ja stressi tulevaisuuden epävarmuudesta ennustivat vahvimmin masennusta ja ahdistusta.

Banksin ja Smythin (2015, s. 598) mukaan suurimpia stressin ja paineiden aiheuttajia nuorille ovat kokeet ja testit. Heidän mukaansa opiskelijoiden stressiä on usein kuvattu henkilökohtaisten tekijöiden kautta, mutta nyt on alettu myös huomioida enemmän toisenlaista näkökulmaa. Opiskelustressin tutkimus onkin jakautunut kahteen eri näkökulmaan. Psykologinen näkökulma korostaa

yksilön ominaisuuksia ja niiden vaikutusta stressiin, ja sosiologinen näkökulma korostaa ympäristöllisiä tekijöitä, kuten kokeita (Banks & Smyth 2015, s. 612).

Banks ja Smyth (2015, s. 612) huomioivat, että erityisesti suuren panoksen kokeet, joilla on suuri merkitys tulevaisuudelle, ovat erittäin haitallisia henkilön emotionaaliselle hyvinvoinnille ja aiheuttavat stressiä riippumatta henkilökohtaisista tekijöistä. Högberg (2021, s. 2) esittää myös koulutus- ja työmarkkinoihin liittyvän tulevaisuuden epävarmuuden yhdeksi suureksi stressitekijäksi nuorelle. Koulusuoritusten pitkäaikainen vaikutus tulevaisuuteen luo stressiä, joka näkyy erityisesti korkean panoksen kokeissa, joissa tulokset vaikuttavat suoraan tulevaisuuden uraan. Ylioppilaskoe voidaankin ajatella korkean panoksen kokeeksi, sillä se vaikuttaa lukiolaisen valmistumiseen ylioppilaaksi ja nyt todistusvalintauudistuksen myötä myös valikoitumiseen korkeakouluun.

Tutkimusten mukaan tytöt kokevat poikia enemmän stressiä maailmanlaajuisesti ja opiskeluvuodesta riippumatta (Högberg, 2021, s. 2). Banks ja Smyth (2015, s. 599) ovat puolestaan havainneet, että huolimatta siitä, että naiset ovat viime vuosina menestyneet miehiä paremmin monissa länsimaissa, tytöt aliarvioivat todennäköisemmin akateemista pätevyyttään ja heillä on enemmän ahdistusta ja masennusta ennen kokeita (Banks & Smyth, 2015, s. 599). Näin ollen näyttäisi siis siltä, että naiset kokevat enemmän opiskelustressiä ja ahdistusta, mutta tutkimusta tarvitaan vielä lisää.

Riskinä jatkuvassa ja suuressa opiskelustressissä on stressin muuttuminen koulu-uupumukseksi eli pitkittyneeksi stressioireyhtymäksi, joka kehittyy kouluun liittyvästä stressistä (Salmela-Aro & Näätänen, 2005, s. 11). Uupumusta on tutkittu paljon työelämän puolella, mutta tutkimus on lisääntynyt myös koulukontekstissa (Salmela-Aro & Näätänen, 2005, s. 11). Koulu-uupumuksessa onkin kyse lähes samoista asioista kuin työuupumuksessa. Työntekoa ja koulunkäyntiä voi verrata toisiinsa, sillä kummatkin ovat päivittäistä ja tavoitteellista toimintaa, jotka määrittävät kummatkin merkittävästi henkilön arkea (Salmela-Aro ym., 2008, s. 12).

Kouluterveyskyselyiden tulokset osoittavat, että lukiolaisten kokemukset koulu-uupumuksesta ovat joko lisääntyneet tai pysyneet ennallaan vuodesta 2006 lähtien (Hietajärvi & Salmela-Aro, 2019, s. 1). Lukiolaistytöistä yli puolet näkevät koulutyön määrän liian suurena, ja menestyksen tavoittelu näkyy

erityisesti tytöillä suurena riskinä uupumukselle (Salmela-Aro, 2013, s. 168). Salmela-Aron (2013, s. 168) mukaan yli 20 prosenttia lukiolaistytöistä on uupuneita lukion lopussa. Hän korostaa myös sitä, että erityisesti ylioppilaskirjoitusten lähestyessä paineet kasvavat. Uupumus ja riittämättömyyden tunteet ovat riski tyttöjen masennukselle (Salmela-Aro, 2013, 168). Paineiden kasvaessa tytöillä riskinä on näkynyt masentuminen, kun taas pojilla on näkynyt riski kyynistymiseen, josta voi seurata kielteinen asenne yhteiskuntaa kohtaan ja syrjäytyminen (Salmela-Aro, 2013, s. 168).

Uusien tuloksien mukaan 2000-vuonna syntyneillä on näkynyt erityisesti kaksi uutta trendiä, jotka eroavat aiemmista trendeistä (Hietajärvi & Salmela-Aro, 2020, s. 7). Tuloksien mukaan kyynisten ryhmää ei kyetty enää tunnistamaan lukiolaisten keskuudessa. Toinen trendi viittaa erityisesti riittämättömyyden ja uupumuksen voimakkaaseen lisääntymiseen (Hietajärvi & Salmela-Aro, 2020, s. 7). Hietajärvi ja Salmela-Aro (2020, s. 7) korostavat, että lukiolaiset ovat pääosin hyvin motivoituneita. Samoin lukiolaiset kokevat opiskelun merkitseväksi. Hietajärvi ja Salmela-Aro (2020, s. 7) huomauttavatkin, että lukiolaisten uupumus johtuu pikemminkin kovista vaatimuksista, joita voi tulla sekä ympäristöstä että opiskelijoilta itsestään.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan lukiolaisten käsityksiä todistusvalinnasta ja lukiolaisten käsityksiä siitä, miten todistusvalinta on vaikuttanut opiskelustressiin. Tavoitteena on siis selvittää, millaisena todistusvalinta näyttäytyy lukiolaisten opiskeluarjessa ja miten he kokevat todistusvalinnan. Ensimmäinen tutkimuskysymys muotoiltiin näiden tavoitteiden pohjalta. Toinen tutkimuskysymys syntyi halusta tutkia samalla opiskelustressiä.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaisia käsityksiä lukiolaisilla on todistusvalinnasta?
2. Millaisia käsityksiä lukiolaisilla on todistusvalinnan vaikutuksesta heidän opiskelustressiinsä?

3.2 Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena ja sen mukaisia menetelmiä käyttäen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään jotakin ilmiötä eikä niinkään esittää ilmiötä yleistettävyyden kannalta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Tutkimusongelman tarkentaminen tutkimusprosessin kuluessa on tyypillistä kvalitatiivisessa tutkimuksessa (Kiviniemi, 2001, s. 68–70). Näin ollen tutkimuksen kuluessa tutkija pystyy huomioimaan aineistosta esiin tulevia asioita ja pystyy reagoimaan niihin.

Koska tutkin lukiolaisten erilaisia käsityksiä, fenomenografinen tutkimusote vaikutti parhaimmalta tutkimukselleni. Fenomenografia vaikuttaa tämän tutkimuksen tutkimusongelman asettelun sekä menetelmien valinnan taustalla. Erilaiset arkipäivän ilmiöitä koskevat käsitykset sekä niiden erilaiset ymmärtämisen tavat ovat fenomenografiselle tutkimukselle olennaisia (Huusko &

Paloniemi, 2006, s. 162–163). Huusko ja Paloniemi (2006, s. 162) kuvailevat fenomenografiaa käytettävän erityisesti kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Heidän mukaansa sen tarkoituksena on kuvailla, analysoida ja ymmärtää erilaisia käsityksiä ilmiöistä ja käsitysten keskinäisistä suhteista.

Kallisen ja Kinnusen (2022) mukaan fenomenografialle olennaista on se, että ihmiset ymmärtävät olemassa olevan maailman eri tavalla. Näin ollen heidän mukaansa todellisuutta tulee tutkia ihmisten kokemuksen ja ymmärryksen avulla. Fenomenografiassa ajatellaankin henkilöllä olevan mahdollisesti useampiakin käsityksiä jostakin ilmiöstä ja näin ollen huomataan myös se, että käsitykset voivat muuttua ajan kuluessa tai eri tilanteissa. Vaikka puhutaan yksilön käsityksistä, tarkoituksena on luoda kuvaus käsitysten variaatioista, jotka ilmenevät tutkittavien joukossa (Kallinen ja Kinnunen, 2022).

3.3 *Aineistonhankinta*

Aineistokeruumenetelmäksi valikoitui sähköinen kyselylomake sen helppouden ja saavutettavuuden vuoksi. Kyselylomake onkin Vallin (2018) mukaan yksi perinteisimmistä tavoista kerätä aineistoa. Sen etu on taloudellisuus ja se, että sähköinen vastaus on käännettävissä suoraan tiedostoksi, jolloin aineiston syöttö jää pois (Valli, 2018). Verkkokyselyt ovat myös nopeita niin kyselyä toimittaessa kuin vastauksia palauttaessakin (Valli ja Perkkilä, 2018).

Tutkimuksen aineistolla haluttiin saada esille avoimesti lukiolaisten ajatuksia todistusvalinnasta. Vallin (2018) mukaan nuoret suhtautuvat suopeammin sekä ovat tottuneempia internetkyselyyn kuin iäkkäämmät ihmiset. Vastausinnostusta nettikyselyihin onkin eniten 15–25-vuotiaissa (Valli ja Perkkilä, 2018). Näin ollen, kun tutkin lukioikäisiä, nettikysely vaikutti hyvältä vaihtoehdolta kerätä aineistoa.

Kyselylomakkeen koostui taustakysymyksistä ja avoimista kysymyksistä (Liite 1). Keskeisintä fenomenografisessa aineistonkeruussa onkin kysymyksenasettelun avoimuus. Persoonallisen kokemuksen kuvaaminen mahdollistuu avoimella kysymyksenasettelulla, jolloin erilaiset käsitykset voivat tulla esiin aineistosta (Marton & Booth, 1997). Samoin avoimissa kysymyksissä saadaan usein hyviä ideoita ja saadaan selville vastaajan aito mielipide, joka on hyvin tärkeää, kun tutkin käsityksiä todistusvalinnasta (Valli, 2018).

Kyselylomaketta laatiessa olennainen asia on se, että kyselylomakkeesta ei tule liian pitkä ja, että se on visuaalisesti miellyttävä (Valli, 2018). Kyselylomakkeen muuttujien valinnan tulisi tukeutua tutkimuksessa valittuun teoreettiseen viitekehykseen (Vilkkä, 2015, s. 101). Näin ollen pyrin suunnittelemaan kyselyni sopivan mittaiseksi ja muodostin kyselyn kysymykset pohjautumaan teoreettiseen viitekehykseen ja jaonkin kyselyn kahteen osioon, jossa toinen osio liittyi todistusvalintaan ja toinen opiskelustressiin.

Ensimmäisessä osiossani käsittelin todistusvalintaa. Ensimmäinen avoin kysymykseni käsitteli sitä, millaisia ajatuksia ja tunteita todistusvalinta aiheuttaa, jolloin pääsin itse aiheeseen ja pyrin tällä aktivoimaan vastaajan mielentilaa aihepiiriin. Seuraavat kaksi kysymystä liittyivät koettuihin todistusvalinnan vaikutuksiin sekä hyötyihin ja haittoihin. Näillä kysymyksillä pyrin siihen, että saisin kokonaisvaltaista kuvaa, millaisena lukiolainen käsittää todistusvalinnan ja miten hän kokee sen vaikuttavan omaan opiskeluunsa.

Toisessa osiossa pääaiheena oli opiskelustressi ja aluksi halusin laittaa monivalinnan, jossa kysyin, kokiko lukiolainen opiskelustressiä. Seuraava kysymys tarkensi tätä kysymystä niin, että sain tietää stressin syitä. Näillä kysymyksillä pyrin lähestymään opiskelustressiä aihealueena. Näiden kysymysten jälkeen kyselyssä seuraava kysymys käsitteli sitä, miten vastaaja koki todistusvalinnan vaikuttavan stressiinsä, millaista se on ja mitä syitä sen taustalla on. Näillä kysymyksillä halusin vastaajilta suoran vastauksen siihen, kokevatko lukiolaiset stressiä todistusvalinnasta ja millaisista asioista se koostuu. Lopuksi halusin laittaa avoimen kysymyksen siitä, miten vastaaja helpottaa omaa opiskelustressiään. Viimeisellä kysymyksellä pyrinkin siihen, että vastaajalle voisi jäädä myönteisempi ja toiveikkaampi olo kyselystä, kun aihe on itsessään kuitenkin melko vakava.

Laadittu kyselylomake jaettiin anonymisti täytettävänä Suomi24-lukioaiheisella keskustelupalstalla sekä kolmessa eri Facebook-ryhmässä, joiden jäsenet koostuvat lukiolaisista. Saatetekstissä kuvailtiin tutkimuksen tarkoitusta ja kyselyn pääpiirteitä. Kysely suunnattiin kaikille lukiolaisille, eli lukiossa opiskeleville. Liitin tutkimukseeni kaksi esitietokysymystä, jotka koskivat vuosikurssia lukiossa sekä sukupuolta, joka teoreettisessa viitekehyyksessä vaikutti stressin kokemiseen.

Vastaajia kertyi lomakkeen kautta yhteensä 30. Vastaajat jakautuivat eri luokka-asteittain seuraavasti: 3 ensimmäisen vuoden opiskelijaa, 7 toisen vuoden opiskelijaa, 18 kolmannen vuoden opiskelijaa sekä 2 neljännen vuoden opiskelijaa. Sukupuolijakauma oli seuraavanlainen: 27 naista ja 3 miestä. Kolme vastaajaa jätti vastaamatta täysin opiskelustressiosioon, mutta muuten vastauksia avoimiin kysymyksiin kertyi hyvin.

3.4 Aineistanalyysi

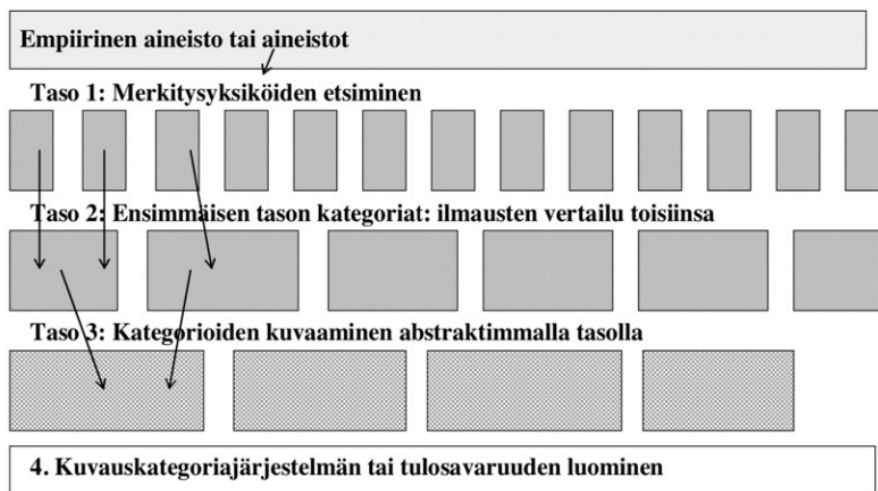
Laadullisessa tutkimuksessa analyysin tarkoituksena on saada luotua sanallinen ja ymmärrettävä kuvaus tutkittavasta asiasta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122). Analyysiä suuntaa tutkimusongelma ja analyysin voidaan ajatella olevan aineiston tiivistämistä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Analyysiä määrittelee myös tutkimussuuntaus, eli omassa tapauksessani fenomenografia.

Lähestymistapa fenomenografisessa tutkimuksessa on aineistolähtöinen, jolloin teoriaa ei toimi luokittelurunkona eikä sitä käytetä perustana teoriasta johdettujen olettamusten testaamiseen (Huusko & Paloniemi, 2006, s. 166). Kategorisoinnin pohjana toimii aineisto ja tulkinnat syntyvät vuorovaikutuksessa aineiston kanssa (Huusko & Paloniemi, 2006, s. 166). Huuskon ja Paloniemen (2006, s. 166) mukaan erityisesti tutkimuksen analyysissä on oleellista, että tutkija tiedostaa omat käsityksensä ja olettamuksensa teoreettisen perehtyneisyyden pohjalta.

Fenomenografisen tutkimuksen analyysissä merkityksiä ja tulkintoja pyritään tekemään vaiheittain, yhtä aikaa usealla tasolla (Huusko ja Paloniemi, 2006, s. 166). Huuskon ja Paloniemen (2006, s. 166) mukaan olennaista on käsitellä aineistoa kokonaisuutena ja löytää aineistosta rakenteellisia eroavaisuuksia. He korostavat, että löydetyt eroavaisuudet selventävät käsitysten suhdetta tutkittavaan ilmiöön. Kun eroavaisuudet löydetään, pyritään tämän jälkeen muodostamaan erilaisia kuvauskategorioita, jotka kuvaavat erilaisia tapoja käsittää ilmiötä (Huusko & Paloniemi, 2016, s. 166).

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa kootaan aineisto ja luetaan aineisto huolellisesti useampaan kertaan (Niikko, 2003, s. 33). Vastausten lukemisen helpottamiseksi kokosin kaikki kyselyni vastaukset yhteen tiedostoon. Tämän lisäksi loin toisen tiedoston, johon koostin jokaisen vastaajan vastaukset.

Tietääkseni mikä vastaus kuului kenellekin nimesin vastaajat numeroin 1–30. Kyselylomakkeen vastauksissa oli melko vähän ylimääräistä tutkimuksen kannalta, jolloin tutkimuksen kannalta lähes jokaisessa vastauksessa oli jotakin annettavaa tutkimukselle. Luin aineistoa useampaan otteeseen niin, että sain aineistosta kokonaiskuvan ja samalla pyrin kiinnittämään huomioni erilaisiin käsityksiin aineistossa.

KUVIO 1. Fenomenografisen tutkimuksen analyysiprosessi (Huusko & Paloniemi 2006, 167)

Fenomenografisen analyysin seuraava vaihe merkitysyksikköjen etsiminen, jolloin tehtävänä on etsiä aineistosta tutkimukselle tarpeellisia ilmauksia ja samalla pohtia, millainen tarkoitus kyseisillä ilmauksilla on tutkimukselle (Niikko, 2003, s. 34). Merkityskategoriat muodostetaan seuraavaksi, kun merkitysyksiköitä lajitellaan ja ryhmitellään laajemmiksi merkityskategorioiksi, joissa näkyy käsitysten erilaisuus (Huusko & Paloniemi, 2006, s. 166–169.) Pyrin itse lukemaan ja tutkimaan aineistoa kokonaisuutena, enkä vielä kiinnittynyt tarkastelemaan tutkimuskysymyksiä. Sain muodostettua merkitysyksikköjä etsimällä eroavaisuuksia lukiolaisten käsityksistä ja kokosin samankaltaisia merkitysyksikköjä kategorioiksi taulukkoon. Merkitysyksikköjä etsiessä hyödynsin yliviivausta aineistosta ja pyrin ryhmittelemään aineistoa eri värien kautta.

Analyysin lopuksi merkityskategorioista koostuu kuvauskategorioita, jotka pyrkivät kuvaamaan ilmiötä (Huusko & Paloniemi, 2006, s. 169). Niikon (2003, s. 36–37) mukaan kuvauskategoriat ovat abstrakteja muodostelmia, joissa näkyy aineistossa esiin tulleiden käsitysten ja kokemusten ominaispiirteet. Tässä vaiheessa pyrin koostamaan aiemmin muodostetuille kategorioille yläkategoriat, jotka vastaisivat tutkimuskysymyksiini. Hahmottelin merkityskategoriat paperille ja pyrin sitten yhdistelemään merkityskategorioita ja luomaan niistä kuvauskategorioita, jotka kuvaisivat tutkittavien käsityksiä mahdollisimman selkeästi. Yläkategorioita eli kuvauskategorioita syntyi kolme: hyötynäkökulma, kuormitus ja puutteet.

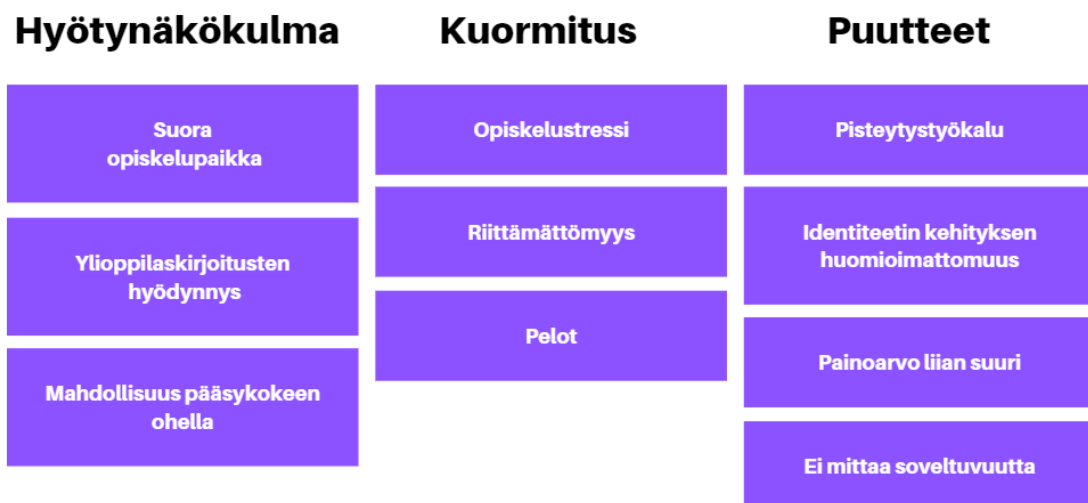
3.5 Eettisyys

Huomioin tutkimuksessani vastaajien yksityisyyden ja varmistin, että tutkittavia henkilöitä ei voi tunnistaa tutkimuksesta. Tutkimuksen aineistoni ei sisältänyt henkilötietoja, joista kykenisi tunnistamaan henkilöitä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta [TENK], 2019, s. 11). Näin ollen tutkielman tekemiseen ei sisältynyt henkilötietojen käsittelyä. Pysin tutkimuksessani siihen, että keräsin vain tarpeellisia tietoja, joka kuuluu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, s. 12) mukaan tutkimuksen suunnitteluun. Noudatin tutkimuksessani hyvää tieteellistä käytäntöä ja käytin asianmukaisia lähteitä (Tuomi & Sarajärvi, 2020). Hyvä tieteellinen käytäntö näkyi siinä, että noudatin työssäni rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa (TENK, 2012, s. 6). Lisäksi pyrin suunnittelemaan, toteuttamaan ja raportoimaan tutkimuksen tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaan (TENK, 2012, s. 6).

Lomakkeelle vastaamisessa huomioin tutkittavieni informoinnin ja heidän suostumuksensa tutkimukseen: Informoin tutkittaviani tutkimuksesta ja pyysin heidän suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. Näin ollen tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Koska osa tutkittavistani oli alaikäisiä, mutta yli 15-vuotiaita, riitti osallistumiseen hänen oma suostumuksensa (TENK, 2019, s. 9). Tallensin kyselytutkimuksen tulokset tietoturvallisesti OneDriveen ja kyselytutkimuksen tulokset olivat vain minulle tutkimuskäyttöön. Tuhoan aineiston, kun kandidaatintutkielmani on hyväksytty ja arvioitu.

4 TULOKSET

Tutkimuskysymyksissäni pyrin selvittämään lukiolaisten käsityksiä todistusvalinnasta ja siitä, minkälaisia vaikutuksia he käsittävät todistusvalinnalla olevan opiskelustressiin. Alla näkyvät kolme kuvauskategoriaa ja niiden alapuolella merkityskategoriat, joiden muodostamisesta mainitsin aiemmin analyysin puolella. Jaottelen tuloksia kuvauskategorioiden avulla ja käyn läpi eri merkityskategoriat.

KUVIO 2. Kuvauskategoriat lukiolaisten käsityksistä

4.1 Hyötynäkökulma todistusvalintaan

Todistusvalinta käsitettiin osassa vastauksia hyötyjen kautta. Todistusvalinta käsitettiin osittain hyvin tehokkaana ja hyödyllisenä valintatapana. Hyötynäkökulmaan oli nähtävissä kolme eri lähestymistapaa, joita käyn seuraavaksi.

4.1.1 Suora opiskelupaikka

Todistusvalinnalla lukiolainen voi päästä suoraan tulevaan jatko-opiskelupaikkaan. Suora opiskelupaikka näkyikin käsityksissä todistusvalinnasta:

Hyötyjä mahdollinen suora opiskelupaikka (Vastaaja 2).

Mahdollinen suora opiskelupaikka herätti monessa toivoa nopeasta siirtymästä korkeakouluun. Suora opiskelupaikka yhdistettiin aina todistusvalinnan hyötyihin eikä siinä nähty haittaa.

4.1.2 Ylioppilaskirjoitusten hyödyntäminen

Ylioppilaskirjoitusten rooli näkyi useassa vastauksessa. Suuri osa vastaajista huomioikin myös sen, että todistusvalinta auttaisi ylioppilaskirjoitusten hyödyntämisessä ja, että se voisi lisätä motivaatiota kirjoituksiin:

Tietyllä tapaa lisää motivaatiota opiskelemiseen ja parempien arvosanojen tavoitteluun. (Vastaaja 1)

Hyvä tapa käyttää vaivalla tehty työ ylioppilaskirjoitusten takaa. (Vastaaja 4)

Pääsisi tavallaan samalla työllä mitä tekee yo-kirjoituksia ajatellen niin myös kouluun. (Vastaaja 18)

Yllä olevista sitaateista voi huomata, että ylioppilaskirjoitusten nähdään vaikuttavan yhä enemmän tulevaisuuden opiskelupaikkaan, jolloin ylioppilaskirjoituksiin tehty työ on suurempi hyöty. Osa ajatteli myös, että työmäärä vähenisi, sillä työnä olisi pelkästään ylioppilaskirjoituksiin luku.

4.1.3 Mahdollisuus pääsykokeen ohella

Monet tunnistivat todistusvalinnan arvon siinä, ette se olisi toinen mahdollisuus pääsykokeiden ohella. Pääsykoe ei näyttäytynyt enää ainoana mahdollisuutena päästä korkeakouluun. Osa vastaajista vertaili todistusvalintaa pääsykokeisiin ja siihen, miten todistusvalinta voi auttaa tehokkaassa siirtymässä lukiosta korkeakouluun:

Ihan hyvä juttu, toinen mahdollisuus pääsykokeen ohella ja voi korottaa kaksi kertaa vuodessa toisin kuin pääsykokeella 1 yritys/vuosi. (Vastaaja 10)

Kiva jos on hyvät arvosanat niin ei tarvitse pääsykokeisiin mennä. (Vastaaja 13)

Korotusmahdollisuus näkyikin monen tutkittavan vastauksissa. Useat tunnistivat sen, kuinka ylioppilaskokeita pystyi korottamaan kahdesti vuodessa, joka oli heidän mielestään parempi kuin yhden kerran mahdollisuus pääsykokeilla. Yllä olevasta sitaatista voidaan toisaalta nähdä se, että monet vastaajista tiedostavat sen, että todistusvalinta vaatii hyvät arvosanat, että pääsykokeen voi välttää. Vastaajan mukaan pääsykokeisiin tarvitsi silti valmistautua:

Toki, hyvänä puolena on mielestäni se, että hyvällä tuurilla pääsykokeisiin ei tarvitse lukea niin paljoa, mutta aina täytyy valmistautua silti. (Vastaaja 15)

Yllä oleva vastaaja huomauttikin, että pääsykokeisiin on silti mentävä. Tässä näkyikin päällekkäisyys, sillä todistusvalinnan tulokset voivat tulla vasta muutama päivä ennen pääsykokeita, jolloin kokelaan on opiskeltava myös pääsykokeeseen (OKM, n.d.). Tämä tarkoittaa sitä, että kokelaan tulee opiskella sekä ylioppilaskirjoituksiin että pääsykokeeseen, jos ei ole täysin varma siitä, että pääsee todistuksellaan haluamaansa opiskelupaikkaan.

4.2 Todistusvalinnan aiheuttama kuormitus

Erilaiset kuormitukseen liittyvät tunnetilat nousivat aineistossa lähes jokaiselta vastaajalta. Kuormituksen tunteisiin liittyi erilaisia tekijöitä, jotka liittyivät esimerkiksi todistuksen painoarvoon, tulevaisuuteen ja arvosanoihin. Negatiiviset tuntemukset näkyivät aineistossa hyvin selvästi niin todistusvalintaan liittyvässä osiossa kuin opiskelustressiossakin.

4.2.1 Opiskelustressi

Opiskelustressi näkyi vastaajien käsityksissä. Opiskelustressiä aiheutti todistusvalinta ja moni ilmaisi hyvinkin suoraan sen, että todistusvalinta on aiheuttanut paineita ja stressiä:

Turhauttaa. Aiheuttaa liikaa paineita ja stressiä tulevaisuudesta liian aikaisin. (Vastaaja 6)

Todistusvalinnat ovat lisänneet paljon uupumusta ja paineita suoriutua hyvin. (Vastaaja 15)

Ihan hirveitä paineita tuottaa ja stressaa älyttömän paljon. (Vastaja 16)

Monet ottavat vielä isommat paineet kirjoituksista kuin ne on jo valmiiksi ja se ei ole terveellistä mielenterveydelle. (Vastaja 27)

Edellä mainituista sitaateista huomataan, että moni vastaaja tunnisti, että todistusvalinta on vaikuttanut sekä heidän että muiden kuormitukseen. Erityisesti opiskelustressin ja paineiden tuntemukset näkyivät vastauksissa, kun vastaajat kirjottivat tuntemuksistaan koskien todistusvalintaa. Useammassa vastauksissa tuli esiin myös stressin kokeminen tulevasta opiskelupaikasta ja siitä, miten todistuksen arvosanat vaikuttavat tulevaisuuteen:

Olen stressannut jatko-opintopaikan saamisesta ja totesin että en mitenkään pääse haluamaani paikkaan todistuksella. (Vastaja 6)

Lisännyt stressiä, kun koko ajan tietoinen siitä, että kirjoituksissa tulee menestyä hyvin, jotta voisi päästä jatko-opiskelemaan (syynä jatko-opiskelupaikan korkeat pistevaatimukset). (Vastaja 21)

Yllä olevista sitaateista voidaan myös huomata, että paineet liittyvät juuri tulevaisuuden opiskelupaikkaan, johon todistusvalinnalla voisi päästä. Useat vastaajat tunnistivat tulevan opiskelupaikan korkeat pistevaatimukset ja stressasivat sitä. Moni kuvaili myös sitä, kuinka aika ei riitä kaikkeen ja jaksaminen on koetuksella:

Jaksamiseen. Ei jaksa opiskella niin paljon kuin olisi tarpeellista. Liikaa tekemistä samaan aikaan, joten ei löydy myöskään aikaa kaikelle. (Vastaja 2)

En ole voinut valita niin vapaasti eri aineiden kursseja, sillä kaikkeen ei riitä aika. (Vastaja 19)

Sitaateista nähdään ainevalintojen rooli ajanpuutteessa. Osa vastaajista koki, että todistusvalinta oli vaikuttanut siihen, että haluamiinsa oppiaineisiin ei jäänyt aikaa. Toisaalta eräs vastaaja kuvaili todistusvalinnan enimmäkseen vähentävän omaa stressiään:

Enimmäkseen vähentää stressiä, kun ei välttämättä tarvitse yo-kokeiden jälkeen aloittaa seuraavaa luku-urakkaa pääsykokeita varten. (Vastaja 26)

Yllä olevasta sitaatista huomataan kuitenkin epävarmuus siinä, että pääsykokeisiin ei tarvitse välttämättä lukea. ”Välttämättä” viittaa todennäköisimmin siihen, että jos on varma omista ylioppilastodistuksen

arvosanoista, voi olla menemättä pääsykokeisiin, mutta jos epäilee, että arvosanat eivät riitä, pääsykokeisiin voi täytyä lukea.

4.2.2 Riittämättömyys

Riittämättömyyden tunteet näkyivät myös monissa vastauksissa. Monet vastaukset sisälsivät kokemusta riittämättömyydestä ja siitä, etteivät riitä ihmisinä. Erityisesti kysyttäessä todistusvalinnan aiheuttaman stressin syitä vastauksina oli riittämättömyyteen liittyviä ilmauksia:

Jep, tuntuu ettei mikään riitä. (Vastaja 24)

Siihen, että tuntuu ettei ole koskaan tarpeeksi hyvä. (Vastaja 29)

Riittämisen tunteeseen ja muihin vertaamiseen. Kyllä, pakko oppia kaikki, jotta voi loistaa kokeissa. (Vastaja 19)

Vastauksissa näkyy epätoivo ja tunne siitä, ettei ole riittävä yksilönä. Yllä olevissa sitaateissa näkyy myös ahdistus siitä, että mikään ei riitä, vaikka yrittäisi parhaansa. Yksi vastaajista kuvaili luopuneensa unelmastaan, koska koki, että ei ole riittävän hyvä haluamaansa kouluun:

Luovuin monen vuoden unelmasta hakea opiskelemaan psykologiaa. Monet kuten minä saattavat kokea, että eivät ole riittävän hyviä haluamaansa kouluun. Tuntuu, että täytyisi yrittää vieläkin kovemmin, vaikka yrittää jo parhaansa. (Vastaja 30)

Yllä olevasta sitaatista huomataan, että henkilö kuvailee tilannetta epätoivoiseksi ja kokee, että muut voivat kokea samoin kuin hän. Opiskelupaikka on muuntautunut paikaksi, johon hän ei kelpaa korkeiden arvosanojen vaatimuksen vuoksi.

4.2.3 Pelot

Epäonnistumisen pelko näkyi monessa vastauksessa liittyen omiin tuntemuksiin todistusvalinnasta. Samoin pelkoa koettiin siitä, ettei todistuksella pääsisi korkeakouluun tai pääsykokeen kautta otettaisiin hakijoita vähemmän:

On vaikutusta, sillä tulee usein pelkoa siitä, jos ei koskaan pääse todistuksella sisään ja pääsykokeella otettaisiin vähemmän. (Vastaja 18)

Pelkään epäonnistumista. (Vastaaja 24)

Epävarmuus tulevaisuudesta näyttäytyi epäsuorasti yllä olevista sitaateista. Pelloissa näkyivät myös omat odotukset tuloksia kohtaan:

Tunnen, että olen epäonnistunut (olen ylisuorittaja), jos en pääse todistuksella sisään (Vastaaja 30).

Pelko siitä, etten pärjää riittävän hyvin. Minulla on korkeat odotukset itsestäni ja huonot tulokset tulevat olemaan murskaavia (Vastaaja 15).

4.3 Todistusvalinnan puutteet

Todistusvalinnan erilaisia rakenteellisia puutteita mainittiin myös epäsuorasti lähes jokaisen vastaajan toimesta. Lukiolaiset kritisoivat erityisesti pisteytystyökalua. Puutteissa näkyi silti myös liika todistuksen painoarvo ja sen vaikutus arvosanakeskeisyyteen. Vastauksissa korostui myös todistusvalinnan vaikutusten huomioimattomuus suhteessa nuorten identiteetin kehitykseen. Lukiolaiset mainitsivat myös todistusvalinnan olevan puutteellinen valintatapa soveltuvuuden kannalta.

4.3.1 Pisteytystyökalu

Vastausten perusteella yksi suurimpia puutteita todistusvalinnassa käytetty pisteytystyökalu. Moni vastaaja koki oppiaineiden pisteytyksen yleisesti ongelmalliseksi ja samoin kritisoitiin matemaattisten aineiden painoarvoa:

Muutenkin oppiaineiden pisteytys korkeakoulujen hauissa ihan pielessä: Esimerkiksi kauppatieteisiin hakiessa pisteitä saa runsaasti mm. Fysiikasta, mutta ei yhteiskuntaopista, joka nimenomaan on tärkeä aine kauppatieteitä ajatellen. (Vastaaja 6)

Aineiden painotus voisi olla erilainen esim. pitkä matikka ja äikkä painottuu liikaa. (Vastaaja 10)

Opo painottaa paljon enemmän matemaattisia aineita ja lyttäsi esimerkiksi pitkälti haaveeni historian opiskelusta - "siitä ei saa hyviä pisteitä". Aiemmin halusin kirjoittaa myös terveystiedon, mutta huonojen pisteiden takia sekin jää tekemättä. Olen huomannut, että pyrin painottamaan enemmän hyväpisteisten aineiden opiskelua, kuten pitkän englannin ja äidinkielen. (Vastaaja 15)

Yllä olevista sitaateista nähdään kritiikki eri aineiden painotuksesta, jossa esimerkiksi lukiolainen tiedostaa yhteiskuntaopin hyödyttävän kauppatieteellisessä, mutta pisteitä saakin fysiikasta. Toisaalta nähdään myös opinto-ohjauksen vaikutus nuoren valintoihin, joka voi saada nuoren valitsemaan toisenlaisia aineita, joista saa enemmän pisteitä. Pisteytyksestä kirjoittaessa monet vastaajat kuvailivat pisteytyksen vaikuttaneen omiin oppiainevalintoihin. Ainevalintoja tehtiinkin ”taktikoiden”. Kuvatessaan kirjoitettavia aineita moni vaikutti tehneen valintoja enemmän pisteiden vuoksi kuin oman kiinnostuksen vuoksi:

En ajatellut kirjoittavani matikkaa, koska en hae sitä varsinaisesti tarvitsevaan, mutta siitä saa niin paljon pisteitä, että se pitäisi kirjoittaa. (Vastaaja 8)

Olen yrittänyt valita aineita kirjoitettavaksi, josta saa mahdollisimman paljon pisteitä. (Vastaaja 5)

Esimerkiksi itse en välttämättä kirjoittaisi pitkää matematiikkaa, mutta siitä saa niin paljon muita aineita enemmän pisteitä, että todistusvalinta painostaa kirjoittamaan matematiikan pitkänä. (Vastaaja 23)

Täytyy ottaa ne aineet, joista saa pisteitä vaikkei ne kiinnostaisi itseä, tämä on huono puoli todistusvalinnassa. (Vastaaja 22)

Matemaattis-luonnontieteellisten aineiden koettiin tuovan paljon pisteitä, ja moni olikin valinnut matematiikan sen tuomien pisteiden vuoksi. Eräs vastaaja kuvaili todistusvalinnan jopa painostavan pitkän matematiikan opiskeluun. Kuitenkaan kaikki eivät antaneet pisteytyksen vaikuttaa omiin oppiainevalintoihin, vaan perustelevat valintojaan mielenkiinnoillaan:

Esimerkiksi itse kirjoitan aineet, joiden pisteytyksillä minun on mahdotonta päästä haluamaani opiskelupaikkaan todistusvalinnalla, mutta kirjoitan ne silti mielenkiintoni takia. (Vastaaja 6)

Ei ole, opiskelen sitä mikä minua kiinnostaa, joka sattuu myös tukemaan todistusvalintaa. (Vastaaja 9)

Yllä olevista sitaateista voidaan huomata, että riippuen omista mielenkiinnoista, todistusvalinta joko tukee tai vaikuttaa negatiivisesti omiin mahdollisuuksiin hakea todistusvalinnalla korkeakouluun. Pisteytystyökalu oli myös vaikuttanut laajemmin pohdintaan lukiolaisten opiskelun muutoksista todistusvalinnan myötä:

Vähentänyt merkittävästi lyhyiden kielten opiskelua ja lisännyt puolestaan matikan ja fysiikan -> kielitaito heikkenee, ei välttämättä opiskella itseä innostavia asioita, kun ajatellaan vain todistusvalinnan pisteitä (itse nähnyt tämän vieraiden kielten kurssien ja kirjottajien vähyydessä. (Vastaja 26)

Yllä olevasta sitaatista nähdäänkin, kuinka vastaaja on tuonut esiin todistusvalinnan seurauksia kielten opiskelun vähenemisen ja innostavista aineista luopumisen muodossa.

4.3.2 Todistuksen painoarvo

Käsityksissä liittyen todistusvalintaan näkyi todistuksen painoarvo ja sen merkitys tulevaisuuteen. Useassa vastauksessa puhuttiin siitä, kuinka todistuksesta on tullut liian suuri asia nuoren elämässä. Näissä vastauksissa korostui arvosanakeskeisyys. Suuressa osassa vastauksessa mainittiin hyvät arvosanat ja niiden tavoittelu. Moni vastaaja tuskasteli, sillä miten vain parhaimmat arvosanat riittävät jatko-opiskelupaikkaan:

Haluan saada hyvät arvosanat, jotta on paremmat mahdollisuudet päästä opiskelupaikkaan. (Vastaja 2)

Ärsyttää, pitäisi saada pelkkiä L kaikesta. (Vastaja 11)

Stressaa se, että pitäisi saada todistukseen mahdollisimman monta L, jotta pääsisi kouluun. (Vastaja 16)

Yllä olevista sitaateista huomataan, kuinka vastaajat tiedostavat arvosanojen merkityksen tulevaan opiskelupaikkaan. Eräs vastaajista kuvasi hakevansa hakupainealalle, jossa vaatimuksena on monen laudaturin kirjoittaminen:

Minua kiinnostaa hakupaineala ja alalle pääseminen tuntuu vaativan L rivin yo todistuksessa. (Vastaja 22)

Todistusvalintaan ylioppilaskirjoitukset ovat niin keskeisessä osassa, että ylioppilaskirjoitukset tuntuvat entistäkin suuremmalta jutulta. (Vastaja 23)

Kyllä, sillä tuntuu että ylioppilastodistus määrittää koko tulevaisuuden, koska muuten on vaikea päästä jatko-opiskelupaikkoihin sisälle. (Vastaja 20)

Viimeisestä sitaatista huomataan, kuinka todistuksen koetaan määrittävän koko tulevaisuuden. Todistukseen panostaminen on noussut merkittäväksi asiaksi lukiossa ja käsitykset todistukseen vaadittavista arvosanoista on osalla hyvin

selvät. Vastauksissa näkyi yleisesti paineet erinomaisista arvosanoista ja niiden tavoittelusta.

4.3.3 Identiteetin kehityksen huomioimattomuus

Käsityksissä korostui se, että todistusvalinta ei lukiolaisten mukaan huomioinut nuorten identiteetin kehitystä. Vastauksista oli havaittavissa hankaluuden kokemista siitä, että pitäisi tietää jo lukion alussa, mihin korkeakouluun aikoo hakea. Muutama vastaaja kokikin, että mielipiteet olivat muuttuneet lukion alusta ja heillä oli tällä hetkellä ongelmia siinä, että oppiainevalintoja ei voinut enää muuttaa lukion lopussa:

Tajusin liian myöhään, mihin haluan hakea. Syksyllä kirjoittamani aineet eivät olleetkaan haluamalleni alalle hedelmälliset ja olisi pitänyt käydä lukion alusta jo eri aineita, jotka tuovat enemmän pisteitä. (Vastaja 28)

On vaikutusta, valitsin aineet sen aikaisen suunnitelman mukaan, vaikka ne ovatkin jo ehtinyt vaihtua. (Vastaja 25)

Osa vastaajista kokikin ongelmalliseksi sen, että eivät vielä lukion alussa tienneet mihin haluavat hakeutua opiskelemaan lukion jälkeen. Eräs vastaaja toi ilmi myös tilanteen, jossa lukiossa opetettavat oppiaineet on valittu tietyille jaksoille, jolloin oppiaineiden vaihtokaan ei ole mahdollista:

Todistusvalinnassa huonoja puolia ovat juuri ne, että omat mielipiteet muuttuu kolmen vuoden aikana ja sellaisessa lukiossa missä minä olen on aineet valittu tietyille jaksoille eikä niitä saa itse päättää. (Vastaja 3)

4.3.4 Ei mittaa soveltuvuutta

Soveltuvuus tuli esille muutaman vastaajan vastauksista. He kokivat, että todistusvalinta ei mittaa soveltuvuutta tietyille aloille samoin kuin pääsykokeet tai soveltuvuuskokeet:

Todistusvalinnalla voi kouluun päätyä ihmisiä, jotka eivät sovellu alalle, soveltuvuus ja pääsykokeet voisi muuttaa tilannetta - > minulta ja muilta kouluun pääsy voi viedä jopa vuosia. (Vastaja 11)

Vastauksessa korostui se, että todistusvalinnan ei nähty mittaavan soveltuvuutta ja syynä voikin olla muun muassa se, että lähes kaikille aloille matemaattiset ja

luonnontieteelliset aineet tuovat eniten pisteitä. Tällöin voidaan kokea, että edes "soveltavat" oppiaineet eivät tuo hakiessa pisteitä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

5.1 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lukiolaisten käsityksiä todistusvalinnasta. Toisena tavoitteena oli saada selville käsityksiä lukiolaisten stressistä todistusvalintaa kohtaan. Tutkimuksessa pyrittiin keräämään kuvailevaa aineistoa siitä, millaisia ajatuksia todistusvalinta herättää lukiolaisissa sekä millaiseksi he kokevat opiskelustressinsä liittyen todistusvalintaan.

Tutkimuksen mukaan lukiolaiset kokevat todistusvalinnan vaikuttaneen merkittävästi lukio-opiskeluun. Tuloksien mukaan keskeisin käsitys liittyen todistusvalintaan olikin sen vaikutus oppiainevalintoihin ja yleisesti lukiossa opiskeluun. Todistusvalinta nähtiin yleisesti mahdollisuutena pääsykokeiden lisänä. Moni vastaajista koki, että todistusvalinta mahdollisti nopean siirtymän korkeakouluun. Samoin lukiolaiset kokivat, että todistusvalinta mahdollisti ylioppilastodistuksen hyödyntämisen ja näin ollen vähensi tarvetta valmistautua pääsykokeisiin. OKM (n.d.) onkin maininnut tärkeimpinä todistusvalinnan syinä sen, että se tuo lukiolaiselle suoran opiskelupaikan ja mahdollistaa paremman ylioppilastodistuksen hyödyntämisen.

Pisteytystyökalu ja siihen liittyvät huomiot nousivat esiin vastaajien kuvaillessa todistusvalintaa. Pisteytys oli vaikuttanut laajasti lukiolaisten opiskeluarkeen. Pisteytys sai lukiolaisilta paljon kritiikkiä muun muassa sen vuoksi, että pisteytykset painottivat liikaa matematiikkaa, ja se ei huomioinut erilaisia tulevaisuuden opiskelualoja. Matemaattisten aineiden painotusta onkin arvosteltu erityisesti humanistisella tai yhteiskuntatieteellisellä alalla (Laakso, 14.11.2017).

Pisteytyksen rooli näkyi siinä, että suuri osa tutkimukseen vastanneista lukiolaisista oli pyrkinyt valitsemaan opiskeltavat aineet pisteiden toivossa eikä niinkään oman kiinnostuksensa vuoksi. Tulokset noudattelivatkin muun muassa Mankin ja Rähän (2020, s. 16) huomioita siitä, että lukiolaiset ovat alkaneet valita

oppiaineitaan pisteiden toivossa. Muutama vastaaja kuvaili valinneensa opiskeltavat aineet mielenkiintonsa pohjalta, mutta kokivat tämän vuoksi jäävänsä todistusvalinnan ulkopuolelle. Lukiolaisten valitessa oppiaineita pisteiden kautta, voidaan pohtia sen merkitystä lukion yleissivistävyydelle. Eräs vastaaja kuvailikin, kuinka kielten opiskelu on vähentynyt ja toiset kuvailivat, että uskontoa ja terveystietoa ei kannata opiskella, sillä niistä ei saa pisteitä. Lukio on oppilaitoksena yleissivistävä ja lukiokoulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi (Lukiolaki 2018/714 § 2). Jos lukiolaiset valitsevat automaattisesti eniten pisteitä tuovat oppiaineet, kuten kaikki kurssit pitkästä matematiikasta, fysiikasta ja kemiasta, ei monelle muulle oppiaineelle jää aikaa kolmen vuoden aikana, ja tämän muutama vastaaja toikin esiin ajanpuutteena.

Lukiolaissa mainitaan myös, että lukio antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja (Lukiolaki 2018/714 § 2). Tämäkin voidaan kyseenalaistaa näiden tuloksien pohjalta, sillä moni lukiolainen koki, että opiskeltavat oppiaineet eivät kohdanneet tulevan opiskelualan kanssa, ja mielenkiintoisiksi koettuja oppiaineita ei voitu opiskella.

Todistusvalinnan pisteytys oli siis yksi merkittävimpiä asioita, joka tuli olennaisimpana puutteena ilmi tutkittavien vastauksista. Unifi (22.4.2022) onkin tiedottanut, että se alkaa tutkimaan todistusvalinnan pisteytystä, ja tulevan tutkimuksen avulla pisteytystä voidaan muokata. Tomperi ja Tervasmäki (8.6.2021) ovat jo aiemmin olleet huolissaan luonnontieteellismatemaattisten aineiden painotuksesta samoin kuin useat muut tasot heti, kun pisteytys tuli voimaan (Kvanti, 23.11.2017). Pisteytyksen uudistaminen onkin Tomperin ja Tervasmäen (8.6.2021) mukaan ainoa mahdollisuus siihen, että pisteytys tukisi lukion yleissivistävyyttä ja tutkinnon kokonaisuutta.

Lukiolaiset tunnistivat eri ihmisten erilaiset mahdollisuudet. Lukiolaiset kuvailivat todistusvalinnan vaikuttavan negatiivisesti niihin, jotka eivät vielä lukion alussa tietäneet tulevaa alaansa. Ammattivalintakysymyksissä monilla nuorilla voi olla lukion alussa vielä epävarmuuksia. Opinto-ohjauksella on peruskoulussa merkittävä rooli siinä, että opiskelijat pystyvät tekemään heitä koskevia valintoja jo lukion alussa (Hautamäki ym., 2012). Opinto-ohjaus vaihtelee silti vahvasti kouluittain ja kaikki nuoret eivät ole samalla viivalla.

Tässä nähdään mahdollinen vaikutus siihen, että nuoret, jotka tietävät lukioon mennessä tulevan opiskelupaikan voivat olla etulyöntiasemassa suhteessa niihin, jotka eivät ole varmoja tulevasta alastaan. Tutkimuksissa on todettu, että vanhempien korkeakoulutustausta on yhteydessä lasten valintoihin. Korkeakoulutusalan periytyemisestä tunnetaan, että vanhemman hankkima ammatti voi ohjata lapsen koulutusuraa, samoin kuin joidenkin koulutusalojen nähdään periytyvän vanhemmilta lapsille toisia aloja selvemmin (Kivinen 2012). Saaren ym. (2015, 5) mukaan koulutuksen periytyvyyttä selittää myönteinen kotiympäristön kulttuuripääoma, jossa on tilaa lukemiselle ja kognitiivisia taitoja kehittäväälle harrastuneisuudelle. Vanhempien koulutustason vahva yhteys koulutusvalintaan näkyy siinä, että sosioekonominen tausta nähdään olevan välillisessä yhteydessä kulttuuripääomaan ja strategiseen tietoon, jotka eivät jakaudu hakuvaiheen opiskelijoiden kesken tasaisesti (Saari ym. 2015, s. 5). Todistusvalinnoissa yhä aikaisemmilla valinnoilla on suurempi merkitys todistusvalinnasta hyötymiseen. Näin ollen voi olla, että korkeakoulutettujen lapset hyötävät todistusvalinnasta enemmän.

Käsityksistä nousi esiin myös se, että todistusvalinta ei mitannut vastaajien mielestä soveltuvuutta tulevalle alalle. Soveltuvuuskokeiden puute nähtiin ongelmallisena siksi, että vastaajat olisivat kokeneet pärjänneensä niissä paremmin. Vehviläisen (1996, s. 78) mukaan soveltuvuuskokeet lisäävät koulutuksellista yhdenvertaisuutta ja niiden avulla koulutukseen on voitu valita henkilöitä, jotka ovat esimerkiksi aiemmassa koulussa menestyneet heikosti (Vehviläinen 1996, 78.). Soveltuvuuskokeita on ollut aiempina vuosina tietyillä aloilla, mutta niistä on alettu luopumaan joillakin aloilla (Lehtiniemi, 8.11.2018). Samoin valintakokeisiin valmistautumista on pyritty lyhentämään esimerkiksi laajasta pääsykoekirjallisuudesta luopumalla. Mankki ja Räihä (2020, s. 15) nostavat esimerkiksi opettajakoulutuksen, jossa puolet soveltuvuuskoepaikoista jaetaan ylioppilastodistuksien perusteella. He kuvailevatkin, kuinka ongelmana on se, että hakijoilla ei ole mitään etukäteistietoa kasvatustieteistä. Samoin Mankki ja Räihä (2020, s. 16) antavat esimerkin kauppatieteiden puolelta, jossa hylkäämismäärät opintojen alkuvaiheen opintosuoritusten osalta ovat kasvaneet todistusvalintaan siirtymisen ja pääsykoekirjallisuudesta luopumisen vuoksi. He esittävät syyksi sen, että väärälle alalle hakeutuneet ymmärtävät mahdollisen virheensä vasta opintojen alettua. Kun soveltuvuutta ei mitata soveltuvuuskokeen

tai pääsykokeen muodossa, voi alalle päätyä ihmisiä, jotka eivät haluakaan jatkaa kyseisellä alalla. Tämä voi luoda tietysti kustannuksia korkeakouluille.

Kuormituksen tunteet tulivat esiin lähes jokaiselta tutkittavalta. Lukiolaiset ovatkin monen tutkimuksen mukaan yhä kuormittuneempia, joka näkyi myös tässä tutkimuksessa (Hietajärvi & Salmela-Aro, 2020, s. 7; Helakorpi & Kivimäki, 2021). Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä korostui se, kuinka opiskelustressi voi olla erityisen korkea erityisesti korkean panoksen kokeita kohtaan ja koulutuksellisissa siirtymissä. Tämä näkyi myös tämän tutkimuksen tuloksissa siinä, että useimmat tutkimukseen osallistuneet kuvailivat todistusvalinnan lisänneen heidän paineitaan ja stressiään. Osalla jaksaminen oli lopussa ja toisilla todistusvalinnan aiheuttama stressi näkyi ahdistuneisuutena valinnoista ja tulevaisuudesta. Osalla vastaajista näkyi vahvasti riittämättömyys ja uupumus, jotka aiemman teorian mukaan voivat olla riski mielenterveydelle.

Vastauksissa näkyi myös se, että todistuksen painoarvo koettiin liian suureksi ja se vaikutti suurella osalla kielteisesti tulevaisuuden näkymiin. Tutkimuksessa näkyi samanlaiset havainnot kuin Banks ja Smyth (2015) löysivät omassa tutkimuksessaan, että suuren panoksen kokeet ovat nuorille suuri stressin lähde ja nuori voi nähdä ylioppilaskokeiden määrittelevän koko tulevaisuuden todistusvalinnan myötä. Erityisesti henkilöt, jotka hakivat hakupainealalle, kuvailivat paineitaan suuriksi, ja kokivat riittämättömyyttä ja epätoivoa. Teorian puolella kuvailtiin sitä, miten kouluaiheiset odotukset ja vaatimukset voivat ylittää opiskelijoiden sisäiset resurssit ja vaarantaa hyvinvoinnin, joka näkyy tässä siinä, että vaatimukset koettiin liian suuriksi ja vastaajat kokivat sen seurauksena stressiä ja ahdistusta (Salmela-Aro ja Upadyaya, 2014). Väliraportin mukaan kilpailu onkin lisääntynyt hakupainealoille entisestään todistusvalinnan kautta ja se voi näyttäytyä hakijoiden stressitasoissa (Karhunen ym. 2021, s. 8–10).

Teoreettisessa viitekehyksessä kävi ilmi, että tutkimusten mukaan naiset kokevat miehiä enemmän stressiä maailmanlaajuisesti ja opiskeluvuodesta riippumatta (Högberg, 2021, s. 2). Tässä tutkimuksessa naisten ja miesten väliset erot näkyivät siinä, että suuri osa naisvastaajista koki stressiä todistusvalinnasta, mutta kukaan miesvastaajista ei kokenut mielestään stressiä todistusvalinnasta. Naisvastaajien vastauksissa korostui myös enemmän tunnepohjaiset vastaukset liittyen todistusvalintaan. Näyttääkin siltä, että tulokset ovat samantyyllisiä kuin

aiemmissakin tutkimuksissa. Tästä tarvitaan silti lisää jatkotutkimusta tulevaisuudessa.

Tutkimus valottaa omalta osaltaan kuvaa siitä, millaisia käsityksiä lukiolaisilla voi olla liittyen todistusvalintaan ja toisaalta sitä, millaisina erilaiset todistusvalinnan aiheuttamat haasteet näyttäytyvät opiskeluarjessa ja lukiolaisten tunne-elämässä. On olennaista tarkastella todistusvalintaa lukiolaisten näkökulmasta ja tuottaa yhä enemmän tutkimusta todistusvalinnasta sen vaikutuksesta lukio-opiskeluun. Tämä tutkimus voi tuoda olennaisia asioita keskusteluun todistusvalinnasta erityisesti lukiolaisten näkökulmasta. Tulevaisuudessa on tärkeää myös pohtia, miten todistusvalintaa saisi muokattua niin, että se huomioisi lukion yleissivistävyyden ja nuorten elämänvaiheen sekä lukiolaisten kasvavat kuormituksen tunteet.

5.2 Luotettavuuden arviointi

Luotettavuutta on olennaista pohtia jokaisen tutkimuksen kohdalla. Uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys ovat merkittävimmät käsitteet koskien laadullisen tutkimuksen luotettavuutta (Puusa & Aaltio, 2020). Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointiin ei ole yksiselitteisiä ohjeita, vaan luotettavuutta tarkastellaan tehdyn tutkimuksen ja valittujen menetelmien kautta (Tuomi & Sarajärvi, 2018; Puusa & Aaltio, 2020). Laadullisessa tutkimuksessa päämääränä ei ole objektiivisuus sellaisenaan, vaan tutkijan oma subjektiivisuus ja kyky tunnistaa oma subjektiivisuus ovat tärkeitä luotettavalle tutkimukselle (Puusa & Aaltio, 2020). Puusan ja Aaltion (2020) mukaan objektiivisuus syntyy tutkijan omasta kyvystä käsittää oma subjektiivisuutensa.

Uskollinen tulkinta aineistolle on oleellinen osa laadullisen tutkimuksen analyysiä, sillä laadullinen analyysi perustuu tutkijan omaan tulkintaan (Huusko ja Paloniemi 2006, s. 169). Fenomenografisessa analyysissä oleellista kategorioissa on se, ettei niistä tule päällekkäisiä (Huusko ja Paloniemi 2006, s. 169). Lisäksi luotettavuuden kannalta merkittävää on se, että tutkija tuo erilaiset käsitykset aineistosta ja huomioi ne (Huusko ja Paloniemi, 2006, s. 169). Kiinnitinkin tästä syystä erityistä huomiota erilaisiin käsityksiin ja pyrin tuomaan ne aineistosta esiin. Huomioin myös oman subjektiivisuuteni ja pyrin siihen, että huomioin kaikki erilaiset käsitykset.

Tutkijan ja tutkittavien arvomaailmat yhdistyvät laadullisessa tutkimuksessa, jolloin tutkimuksen lukijalle tulee antaa mahdollisuus omien tulkintojen tekemiseen. Tällöin tärkeäksi osaksi luotettavuuden arviointia nousee se, kuinka tutkimuksen eri vaiheita on raportoitu (Huusko ja Paloniemi, 2006, s. 170). Fenomenografinen tutkimus onkin saanut osakseen kritiikkiä siitä, ettei analyysiprosessia ole raportoitu riittävän läpinäkyvästi (Huusko & Paloniemi, 2006, s. 169). Huuskon ja Paloniemen (2006, s. 170) mukaan tulkinnan läpinäkyvyyden lisäämiseksi tärkeää on tutkimusprosessin seikkaperäinen kuvaus ja aineistolainaukset, jotta lukijakin saa mahdollisuuden arvioida tutkijan huomioita. Pyrinkin kuvailemaan tutkimusprosessiani selkeästi ja toin aineistosta lainauksia tutkimusprosessin läpinäkyvyyden lisäämiseksi. Tutkimustulosten aitous, relevanssi sekä niiden teoreettisen yleisyyden taso tuleekin käydä ilmi tutkimusraportissa, jolloin lukija kykenee arvioimaan lukemaansa ja huomaamaan mahdolliset aineistosta tehdyt ylitulkinnat (Huusko & Paloniemi, 2006, s. 170).

LÄHTEET

- Aalto, M. (12.12.2021). Lukioissa koko koulu-yhteisö voi huonosti, erityisesti tytöt kokevat riittämättömyyttä – pandemia lisäsi pahoin-vointia mutta ei yksin selitä sitä. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000008467413.html>. [Luettu 20.2.2022]
- Ahola, S., Asplund, R. & Vanhala, P. (2018). Opiskelijavalinnat ja korkeakouluopintojen nopeuttaminen. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 25/2018*. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/6354562/25-2018-Opiskelijavalinnat_pdf.pdf/b05d67c2-d434-4d77-82f6-22d68c8199ba?version=1.0
- Banks, & Smyth, E. (2015). “Your whole life depends on it”: academic stress and high-stakes testing in Ireland. *Journal of Youth Studies*, 18(5), 598–612. <https://doi.org/10.1080/13676261.2014.992317>
- Byrne, Davenport, S., & Mazanov, J. (2006). Profiles of adolescent stress: The development of the adolescent stress questionnaire (ASQ). *Journal of Adolescence* (London, England.), 30(3), 407–408. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2006.04.004>
- Elomaa, E. & Rossi, E. (2019). *Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset osana lukiolaisten urasuunnittelua* (Pro gradu -tutkielma). Itä-Suomen yliopisto.
- García-Ros, R., Pérez-González, F., & Tomás, J. (2018). Analyzing academic stress in adolescence and their relationship with student’s psychological and physical well-being: Development and validation of the Questionnaire of academic stress in secondary education. *International journal of environmental research and public health*, 15(9), 1–2. https://www.researchgate.net/publication/327248837_Analyzing_academic_stress_in_adolescence_and_their_relationship_with_students'_psychological_and_physical_well-

being_Development_and_validation_of_the_Questionnaire_of_Academic_Stress_in_Secondary_Edu

- Hautamäki, J., Säkkinen T., Tenhunen, M-L., Ursin, J., Vuorinen, J., Kampi, P. & Knubb-Manninen G. (2012). Lukion tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulutuksen näkökulmasta. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 59. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvosto.
- Havighurst, R. J. (1957). *Human Development and Education*. Toronto: Longman.
- Helakorpi, S. & Kivimäki, H. (2021). Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021: Iso osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä – yksinäisyyden tunne on yleistynyt. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143063/ktk_tilastoraportti2021_2021-09-09_kuviot_kuvana.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hietajärvi, L & Salmela-Aro, K. (2019). Lukiolaisten hyvinvointi vaatii toimenpiteitä. Teoksessa *Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus*. (2019). Lukiolaisbarometri 2019. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/318715>
- Högberg, B. (2021). Educational stressors and secular trends in school stress and mental health problems in adolescents. *Social Science & Medicine* (1982), 270, 1 – 2. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113616>
- Huusko, M. & Paloniemi, S. (2006). Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja* 37 (2006): 2, 4. artikkeli.
- Järvinen, T. & Vanttaja, M. (2018). Koulutuksesta työmarkkinoille 2000-luvun alun Suomessa. Teoksessa Jauhiainen, A., Kivirauma, J. & Kinnari H. *Koulutus hallinnassa: Juhlakirja professori Heikki Silvennoisen täyttäessä 60 vuotta* 23.2.2018. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta, julkaisusarja A.
- Kallinen, T. & Kinnunen, T. (2022). Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>. [Luettu 23.2.2022]
- KAN (2014). Lukion tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulutuksen näkökulmasta. *Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja* 59.

- Karhunen, H., Pekkarinen, T., Suhonen, T. & Virkola, T. (2021). *Opiskelijavalintauudistuksen seurantatutkimuksen väliraportti*. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/180476/vatt-muistiot-62-opiskelijavalintauudistuksen-seurantatutkimuksen-valiraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kiuru, Wang, M.-T., Salmela-Aro, K., Kannas, L., Ahonen, T., & Hirvonen, R. (2019). Associations between Adolescents' Interpersonal Relationships, School Well-being, and Academic Achievement during Educational Transitions. *Journal of Youth and Adolescence*, 49(5), 1057.
<https://doi.org/10.1007/s10964-019-01184-y>
- Kivinen, O., Hedman, J. & Kaipainen, P. (2012). Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 77(2012):5.
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, & Aaltola, J. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus.
- Kouvo, A., Stenström, M-L., Virolainen, M. & Vuorinen-Lampila, P. (2011). Opintopoluilta opintourille – katsaus tutkimukseen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuselosteita 42. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kupiainen, S., Marjanen, J., Ouakrim-Soivio, N. (2018). Ylioppilas valintojen pyörteissä: lukio-opinnot, ylioppilastutkinto ja korkeakoulujen opiskelijavalinta. *Suomen ainedidaktinen tutkimusseura*.
- Kvanti (23.11.2017). Paperi, paperi tasapeli? <https://kvantti.ayy.fi/blog/wp-content/uploads/2017/11/Paperi-paperi-tasapeli-1.pdf>. [Luettu 26.4.2022]
- Laakso, A. (14.11.2017). Matematiikalle esitetään ylivaltaa yliopistojen valinnoissa. <https://yle.fi/uutiset/3-9931166>. *Yle uutiset*. [Luettu 22.4.2022]
- Lehtiniemi, K. Psykologian pääsykoeuudistus – Onko soveltuvuuskokeiden aika ohi? *Lily blogit*. <https://www.lily.fi/blogit/aika-saavuttaa-sun-unemat/psykologian-paasykoeuudistus-onko-soveltuvuuskokeiden-aika-ohi/> [Luettu 20.4.2022]
- Lukiolaki 10.8.2018/714. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180714>. [Luettu 29.5.2022]

- Mankki, V. & Rähä, P. (2020). Opettajankoulutuksen opiskelijavalintojen uudistamisen jatkumo. *Kasvatus & Aika*, 14(3), 16.
<https://doi.org/10.33350/ka.90951>
- Mannerström, R., Muotka, J., Hietajärvi, L. & Salmela-Aro, K. (2018). Identity profiles and digital engagement among Finnish high school students. *Journal of psychological research on cyberspace*. Cyberpsychology
- Mansikka, O. (14.11.2017). Oppiaineiden "ranking-työkalu" voi rapauttaa lukion yleissivistävyyden, kirjoitti tutkija Facebookissa – Päivitystä jaettiin yli tuhat kertaa: "Lukioissa on tästä laajalle levinnyttä hämmästyttä". *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005449177.html>
- Marton, & Booth, S. (1997). *Learning and awareness*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Mattila, A. (2018). Stressi. Lääkärikirja Duodecim. *Duodecim Terveyskirjasto*
<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00976>
- Niemonen, R. (1.8.2020). Tutkijat pitävät korkeakouluhaun uudistusta eriarvoistavana – todistusvalinta voi suosia kaupunkilaisten ja koulutettujen perheiden tyttöjä. *Yle uutiset*. <https://yle.fi/uutiset/3-11471428>. [Luettu 25.2.2022]
- Niikko, A. (2003). Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuun yliopisto.
- Nyystilä, S. (20.12.2021). Millaisia veronmaksajia tulee ihmisistä, jotka palavat loppuun jo lukion alkumetreillä? Valintakoeuudistus ampuu itseään jalkaan. *Aamulehti*. <https://www.aamulehti.fi/tampere/art-2000008460388.html> [Luettu 1.2.2022]
- OKM (n.d.). Mikä opiskelijavalinnoissa muuttuu? Usein kysytyt kysymykset. <https://okm.fi/opiskelijavalinnat-ja-yhteistyö>. [Luettu 12.2.2022]
- OKM (17.2.2021). Opiskelijavalintauudistuksen seurantatutkimuksen väliraportti on julkaistu. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/opiskelijavalintauudistuksen-seurantatutkimuksen-valiraportti-on-julkaistu>. [Luettu 2.2.2022]
- OKM (2016). Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79291/okm37.pdf>

- OKM (20.11.2017). Todistuksellako korkeakouluun?
<https://www.oph.fi/fi/blogi/todistuksellako-korkeakouluun>
- Opintopolku (n.d.). Yliopistojen todistusvalinnan pisteytykset.
<https://opintopolku.fi/wp/opo/korkeakoulujen-haku/mika-korkeakoulujen-opiskelijavalinnoissa-muuttuu-vuoteen-2020-menessa/yliopistojen-todistusvalinnat-2020>. [Luettu 2.2.2022]
- Prabu, P.S. (2015). A Study of Academic Stress on Higher Secondary Students. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 4(10), 64. [http://www.ijhssi.org/papers/v4\(10\)/Version2/I04102063068.pdf](http://www.ijhssi.org/papers/v4(10)/Version2/I04102063068.pdf)
- Pursiainen, J., Rusanen J., & Partanen, S. (2016). Lukion tärkein ainevalinta? *Dimensio* 4/2016.
- Putwain, D. W. (2007). "Researching Stress and Anxiety in Schoolchildren: Some Methodological Considerations." *British Educational Research Journal* 33: 208–209.
- Puusa, Juuti, P., & Aaltio, I. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.
- Pölkki, M. (4.3.2019). Pääsykoeuudistus muuttaa ylioppilas-kirjoitusten luonnetta: "Jatkossa jokainen approbatur kertoo enemmän opiskelijan osaamisesta kuin kirjoittamatta jättäminen". *Helsingin Sanomat*. [Luettu 3.2.2022]
- Rönnlund, M. (2020). Young Citizenship: Academically High-Achieving Middle-Class Students in Transitions Talk about Participation. Teoksessa Brunila, K. & Lundahl, L. (toim), *Youth on the Move: Tendencies and Tensions in Youth Policies and Practices* (s. 17). Helsinki: Helsinki University Press. <https://doi.org/10.33134/HUP-3-2> Verkkoaineisto
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>. [Luettu 2.3.2022]
- Saari, J., Aarnio, L. & Rytönen, M. (2015). Kolme näkökulmaa koulutuksen valikoituvuuteen: Nuorten koulutusvalinnat tilastojen ja kertomusten valossa. *Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö*. Otus 51/2015.
- Salmela-Aro, K. (2013). Koulu-uupumuksesta innostukseen? Teoksessa *Ketä kiinnostaa?: lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. s. 165–172.

- Salmela-Aro, K., Kiuru, N., Pietikäinen, M. & Jokela, J. (2008). Does school matter? The role of school context in adolescents' school-related burnout. *European Psychologist*, 13(1), 12.
- Salmela-Aro, K., & Upadyaya, K. (2014). School burnout and engagement in the context of demands-resources model. *British Journal of Educational Psychology*, 84(1), 137–151. doi:10.1111/bjep.12018
- TENK (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012.
- TENK (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu* 3, 2019.
- Tomperi, T. & Tervasmäki, T. (8.6.2021). Opiskelijavalintojen uudistus oli ministeriön tahto.
<https://poisedresearch.com/2021/06/08/opiskelijavalintojen-uudistus-oli-ministerion-tahto/>. [Luettu 26.4.2022]
- Tuomi, & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.
- Unifi (22.4.2022). Yliopistot kehittävät yhdessä todistusvalintaa ja valintakokeitaan – tavoitteena selkeät ja sujuvat väylät yliopisto-opintoihin.
<https://www.unifi.fi/uutiset/yliopistot-kehittavat-yhdessa-todistusvalintaa-ja-valintakokeitaan-tavoitteena-selkeat-ja-sujuvat-vaylat-yliopisto-opintoihin/>
- Valli, R. (2018). Aineistonkeruu kyselylomakeella. Teoksessa Valli, & Aarnos, E. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-kustannus.
- Valli, R., & Perkkilä, P. (2018). Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa Valli, & Aarnos, E., *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-kustannus.
- Vallinkoski, A. (8.5.2020). Kasvoivatko lukiolaisten paineet, kun yliopistojen opiskelijavalintoja uudistettiin? Helsingin yliopisto.
<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-ja-oppiminen/kasvoivatko-lukiolaisten-paineet-kun-yliopistojen-opiskelijavalintoja-uudistettiin>. [Luettu 3.2.2022]
- Vartiainen, S. (2020). *Näkymätöntä hallintaa? Opinto-ohjaajien ajatuksia pääsykoeuudistuksesta* (Pro gradu -tutkielma). Jyväskylän yliopisto.

- Vasalampi, K., & Salmela-Aro, K. (2014). Sisäinen motivaatio ja kouluinnostus edistävät nuorten opintopolkua. Teoksessa S. Pihlajaniemi, T. Villa, E. Lavikainen, & L. Valkeasuo, *Oppia ikä kaikki - kouluttautumisen edellytykset eri elämäntilanteissa* (s. 13–15). Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus. Opiskelijatutkimuksen vuosikirja, 2014.
<https://drive.google.com/file/d/0Bz1V9P-acT2N2F1RWtrYnIJR0k/view?pli=1>
- Vehviläinen, M. (1996). Ammattikorkeakoulun opiskelijavalinnan kehittäminen. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarja D. Kausijulkaisu nro 1. Lahden kaupungin painatuskeskus. Lahti.
- Vilka. (2015). *Tutki ja kehitä* (4. uudistettu painos.). PS-kustannus.
- YTL (2022). Ylioppilastutkintolautakunnan yleiset määräykset ja ohjeet.
<https://www.ylioppilastutkinto.fi/maaraykset/yleiset-maaraykset-ja-ohjeet>.
[Luettu 3.2.2022]

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

Lukiolaisten käsitykset todistusvalinnasta ja opiskelustressistä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää lukiolaisten näkemyksiä todistusvalinnasta ja opiskelustressistä. Tämä kysely on tarkoitettu tällä hetkellä lukiossa opiskeleville. Olen elinikäisen oppimisen ja kasvatuksen opiskelija, ja kerään aineistoa kandidaatintutkielmaani varten.

Kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, ja kyselyn vastaamiseen menee n. 5-10 minuuttia. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista ja vastaukset käsitellään anonyymisti, eikä yksittäistä vastaajaa voida tunnistaa. Aineisto hävitetään tutkimuksen päätyttyä. Vastaamalla kyselyyn vastaaja antaa suostumuksensa vastauksensa käsittelyyn tutkimuksessa. Kiitos vastauksistasi!

Tausta

1. Sukupuoleni on *

Nainen

Mies

Muu

2. Lukion vuosikurssini on *

1. vuoden opiskelija

2. vuoden opiskelija

3. vuoden opiskelija

4. vuoden opiskelija

Todistusvalinta

Korkeakoulut ottivat vuonna 2020 käyttöön todistusvalinnan. Jatkossa osa opiskelupaikoista täytetään yliopistoissa ylioppilastutkinnon arvosanoihin perustuen. Todistuksen pisteytyksestä päättävät korkeakoulut.

3. Mitä ajatuksia ja tunteita todistusvalinta herättää sinussa?

4. Onko todistusvalinta vaikuttanut jotenkin oppiainevalintoihisi tai opiskelutapoihisi? Kerro miten?

5. Millaiset hyödyt ja haitat näet todistusvalinnalle, ja mitä nämä merkitsevät sinun kannaltasi? Kerro esimerkki.

Opiskelustressi

6. Koetko stressiä opiskeluun liittyen?

Kyllä

En

7. Jos koet stressiä opiskeluun liittyen, mihin se liittyy?

8. Koetko, että todistusvalinnalla on vaikutusta stressiisi? Millaista?

9. Jos koet stressiä todistusvalinnasta, millaisia syitä stressin taustalla on?

10. Mikä on ollut apuna opiskelustressin helpottamisessa?